

અર્પણ

મથુરાની મૃગનયનીઓને, જેમણે મૃદુલાવે ,
નિહાળ્યાં હતાં મોરપિચ્છ-
સુકુટધારીનાં પ્રણયમાધુર્ય

આ લેખકનાં પુસ્તકો

: પ્રકટ :

- ૧ ગેંદીનો રંગ
- ૨ રૂપલાલબા
- ૩ નિત્યપ્રિયા
- ૪ રામવશામિનિષ્ક્રમણ, ૧ (ટોલનસૌથી)
- ૫ " " ૨ (ટોલનસૌથી)
- ૬ મધુપ
- ૭ રાસ રમણુ (રાસ અને કાવ્યો)
- ૮ ગામડાની ગોરી (ટોલનસૌથી)
- ૯ રાજવાસલી (" ")
- ૧૦ માનસરના મોતી (બે દુઃખી વાર્તા)
- ૧૧ યોગશ્વર કૃષ્ણ ગોકુલેશ (ટોલનસૌથી)
- ૧૨ " " રાસેશ (" ")
- ૧૩ " " મધુરેશ (" ")
- ૧૪ " " દ્વારિકેશ (" ")
- ૧૫ " " નીતેશ (" ")
- ૧૬ " " ચૌગેશ (" ")
- ૧૭ પ્રણય-રાસ-બ સદા

— અપ્રકટ —

- ૧૮ રોશનાઈ (દુઃખી વાર્તાઓ)
- ૧૯ પ્રણય-જેવા
- ૨૦ અને આવતી કાલે
- ૨૧ મારો અકાર-૧
- ૨૨ પ્રણય-એકાર-૨
- ૨૩ પ્રેમનો સાર
- ૨૪ પ્રેમવોગી (ટોલનસૌથી)
- ૨૫ અમૃતમયન (" ")
- ૨૬ મંદાકિની
- ૨૭ અનામિકા
- ૨૮ દિગ્ધર
- ૨૯ મનસા

એક બાલ

વાંચનાર ! ડાખતશૈલીમાં રામપ્રતાપિનિષ્ક્રમણના બે ભાગ હમેક્રમે બહાર પડ્યા એને રામભક્તોએ ને રસમય વિક્સનોએ આશિષ્યા.

પછી એનાથી પ્રાસાદિત બનીને 'યોગેશ્વર કૃષ્ણ'ના ૭ ભાગ—ગોકુલેશ, રસેશ, મધુરેશ, કારિકેશ, ગીતેશ ને યોગેશ—બૃહદ્ ગુજરાત સમક્ષ રજૂ કરે છું.

શ્રી કૃષ્ણજીવનની અનેકવિધ સર્પાત્તએ સૈકાઓ લગી આપાંદતને પ્રેરણા આપી છે ને દરેકે આપમેં એ નિ સસય છે

यदायदा हि धर्मस्य ग्लानिं भवति भारत ।
अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥
परिधाय साधूनां चिन्ताशाय च दुष्कृताम् ।
धर्मस्तथापनार्थाय संभवामि युगेयुगे ॥

પ્રથમ ભાગ : યોગેશ્વર કૃષ્ણ—ગોકુલેશ . યુગ દાખરની અધારરાત્રિ વિદારવા ને પૃથ્વીએથી ખાપીઓને બાર ઉતારવા આપણ વદ બજીવીની મેદની રતે એ મધુરાના કસના કારાચૃદે જન્મ્યો : અને પિતા વસુદેવ ને જન્મદાત્રી દેવકીને અંતરપ્રેરણા કહ જોકુલ-ગમન કર્યા .

પછી તો એ આનંદસ્વરૂપ કનૈવાની બાળશીવાએ સાગરે ગોકુલ ગામને ઉલ્લાસના હેથે ચમગ્યું.

યમુનાજીના કાંદડે એ ગાયેના ગોવાળે ધેનુ ચરાવી, મહી-માખણુ ખાધા ને અનિષ્ટ તત્ત્વોથી ગોકુળિયાને ઉગાર્યું.

પછી શ્રીખુજાનતનયાનાં મિત્રન થયા રાધિકાજી સખીઓ સગે પાણીડાએ પધારતી તે જાણે આમનો ચંદ્ર ધરતીએ આમતો લાગતો ને સખીઓ તારાગણુ શી શોભતી

રાધિકાજી ભાગવતમા નથી, પણ દત્તભાગવતમા કૃષ્ણ ઉપનિષદમા અને પદ્મપુરાણમા છે વળી વેદોમા પણ રાઘવ્ સ્સદ વપરાયો છે રાઘવ્ એવે આરાધના

અને એ કૃષ્ણ-આરાધિકા રાધિકાજીને મે કૃષ્ણજીવનમા શૃંગારે ગૂથી છૂપાયેતુ આધ્યાત્મિક રહસ્ય દાખવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે યોગિમિ ધર્માનગમ્યમ્ એવા યોગીઓના ધર્મિરતુ-યોગેશ્વર તત્ત્વતુ-મે આખી થે કથામાં અધિષ્ઠાન રાખી શૃંગારને સ્પર્શ કર્યો છે

બીજો ભાગ યોગેશ્વર કૃષ્ણ-રાસેશ ગુજરાતના રસિક કાવ્યમર્મીઓ ! કનૈયાના વૃદ્ધાવનના રાસ ભાગવતમા રાસપ આધ્યાત્મીમા પ્રથમ વાચતા શૃંગારમય ભાસે છે પણ વેદો ને ઉપનિષદોના અધ્યયન પછી આપણને જાણ થાય છે કે એ રૂપક છે વેદ ઉપનિષદનાં ગૂઢ તત્ત્વો સમજવાની કાઠીએ નવી પહોંચનારને માટે ભકિતરસ દ્વારા જ્ઞાન મેળવવાનું શ્રીમદ્ભાગવત શ્રેષ્ઠ સાધન છે

‘ યોગેશ્વર કૃષ્ણ રાસેશ મા ‘ રાધાનો સ્વમસ સાર ’, ‘ પ્રાણેશ્વરના પ્રકટ દર્શન ’, સોડહમ્ દયામ ને ‘ રાસપ આધ્યાત્મી એ પ્રકરણોમા રાધા તત્ત્વને મે જુદી જ દૃષ્ટિએ આલેખવાનો પ્રયાસ કર્યો છે

રાસ-રાસેશ્વરી રાધિકાની નેત્રપદ્મથી કૃષ્ણ-રાધાનાં અદ્વૈતનું સાધન હતું. કનૈયો યમુનાકાંઠે વેણુ જન્મવતો એ સુષી કંકજરણુકારે પ્રભંગનાઓ યમુનાકાંઠે જતી. પછી એક દિ' કૃષ્ણે મુરલીદ્વારા સામયેદનું સંગીત રેલવ્યું ને રાધિકાજીને સંગે પ્રભંગના-રાસ રેલવ્યો ને ૭...૭...માસ આભે અંભાવ્યો ચંદ્રમાને.

સમાધિસ્થ કૃષ્ણ-ગોપીઓના રમણનો એ હતો અનંત રાસ. એ રાસની ઉચ્ચ કક્ષાએ પ્રભંગનાઓને ઉડાડ્યા પછી શ્રી કૃષ્ણ અવતરણનાં કાર્ય કરવા વૃંદાવન છોડતા હતા.

શ્રી કૃષ્ણ મથુરા ગયા પછી રાધિકાજીનું શું થયું ? એ વિશે કૃષ્ણોપનિષદ, પદ્મ-પુરાણ, દેવી-ભાગવત વગેરે મૌન સેવે છે. એ મૌન મને નથી સુચ્યું; અને તેથી સ્વયં રાધિકાજી વૃંદાની માળા કૃષ્ણકંઠે અર્પે ને પછી કૃષ્ણના મથુરાગમને રાસેશ્વરી રાધિકા રસો ચે સ્તઃ ના કંઠે અર્પેલી તુલસીની માળાએ સમાપ્ત જાય, એ ભાવના મેં યોજી છે.

કૃષ્ણ વિનાના ગોકુળમાં કેમ રહી શકે રાધારાણી ? રાધિકાજી એટલે પરાપ્રકૃતિ.....શુદ્ધ માયા પરમેશ સંગે જ હોય ને ?

ત્રીજો ભાગ : યોગેશ્વર કૃષ્ણ-મથુરેશ : અને રાસેશ્વરે વૃંદાવનનું રમતિયાળ જીવન તજી યુગદ્વાપરમાં પાપી માનસ ધરાવનારાઓના ભારે ડોલતી આર્યાવર્તની અમર સંસ્કૃતિને જીવંત રાખવા મથુરા-ગમન કયું. ત્યાં કંસવધ કરી ઉચ્ચેનતો રાજ્યાભિષેક કર્યો; પણ છતાં યે માદવરાજધના સૂત્રધાર તો પેતે જ હતા અને ભારતને જુદાહુભારત પણ જન્નાવવાના હતી, એ તો યુગદ્વાપરની વિધાત્રી યે ભાખતી હતી.

દવે મયુરનો પ્રેક્ષ સપાટ ને કુદરતી સંદર્ભ જિંદગી દતો. શ્રી-
કૃષ્ણને જાણીય સંસ્કૃતિના નામકર્તા અનેક રાજવીઓની સામે મોરચા
માંડવાના દતા. એવે કાળવચને મયુરને ઘેરે ધાલ્યો. યાત્રી મેનાના પ્રયંત્ર
પસારા સામે યાદવોનું જગ જોવા દતું. એ પારખી શ્રી કૃષ્ણે યાદવો સંગે
મયુર નવનુ ને સૌરાષ્ટ્રના સાગરઆરે હાલિકાનગરી વસાવી.

ચાંધા ભાગ : યોગેશ્વર કૃષ્ણ-હારિકેશ : પછી હારિકેશએ વસી
શ્રીકૃષ્ણે ભાનવસંધી પાળીઓના બાર ઉનારવાની પીઠિકા રચવા માંડી.
હારિકેશ જીવિરસિદ્ધ પગ વમેનું દતું, કેમ કે ઓગટ્ટદીપને સાગરના જળની
કિરમેજીથી દતી પછી એ તુરદિનનાએ વસી હારિકેશ શ્રીકૃષ્ણે બારતવર્ષના
રાજવીઓ સંગે મંપક વધાર્યો મેત્રીની મધિ ખાંધીને કે રાજવીઓની
રાજકુમારીઓને પરખીને. અને પછી મંદ્રજો હારિકેશને મુદસંસાર
મુગદાપરે મરતલી સંસારની મુંચવળોને ઉઠેલવ.

વાચનાર ! એવે બારતના પાટનગર દસ્તિનાપુરે કોરવો ને પાંડવો
વચ્ચે કદામ મકાણા દતા સંસારની તુતાએ સત્યનું છાગડું પાંડવપક્ષે
દતું, અને શ્રીકૃષ્ણે પાંડવને સાચ દીધા.

પાંચમે ભાગ : યોગેશ્વર કૃષ્ણ-ગીતેશ : પછી કુરુક્ષેત્રની
મહાભારત-શેતરંગે કંદાવનના વેનુ-અગ્ન્યેવાએ મુગદાપરની સંસારશેતરંગે
અનાયુધ રહી પાર્થના સારથિ જતી, શાંત સમતોલ ચિત્ત રાખી અભિચાર
અહોહિણી સંતા સામે સાત અક્ષોહિણીથી વિજ્ય અપાળ્યો.

એમા અર્જુન-વિષાદ વખતે એજે ગીતાનાં જે અનુપમ જ્ઞાન દીધાં તે
વેદો ને ઉપનિષદોનું દેવન છે સર્વોપનિષદો ગાયોદેગધા મોપાલનન્દન.

ભારતવર્ષે અવતરી યોગીઓના એ ઈશ્વરે અવતરણની સિદ્ધિ કરી કુરુક્ષેત્રના સહાર્યસે પાપીઓના હનિ હોમી પૃથ્વીનો ભાર ઉતાર્યો.

અશ્વત્થામાના જ્ઞાતાત્રતા પ્રયોગ પછી ઉત્તમની કુખેથી મૃત માળ પરીક્ષિત જનરે છે ને યોગસિદ્ધિએ શ્રીકૃષ્ણ એને જીવંતદાન આપે છે. ૧૫૪-મા પ્રકરણમાંની યોગસિદ્ધિની પરાકાષ્ટા સાનમા સમગ્રનવાના મે પ્રાસ કર્યો છે યોગેશ્વર કૃષ્ણના છ યે ભાગમાં ' પાતજલયોગદર્શન ' ના આધારે મારી છુદ્ધિ અનુસાર શ્રીકૃષ્ણના અમરકારેના ઉકેલ શોધના મે પ્રાસ કર્યો છે, એ કેટલે અશે સફળ થયો છે તે તો આપ વાચનારમાના યોગાભ્યાસીઓ જ કહી શકશે.

મે ઉચ્ચ કોટીના નહિ પણ હવકી કોટીના યોગના મનોમુગ્ધના પ્રયોગો તો પ્રત્યક્ષ નિરખ્યા છે, અને મને ખાતરી થઈ છે કે સાત્ત્વિક આહાર-વિહારે ને યોગ-અભ્યાસે યોગસિદ્ધિ દુષ્કર નથી.

એક દશ્ય મેં મુળજમા નગરે જોયું હતું આપણા એક હિંદી મન રાજનુ વગ્ગન ૨૩૦ પાઉંડ કાઠાએ જોખતા મેં જોયું, પણ પછી સ્તબ્ધન કપુ ત્યારે ૪૬૦ પાઉંડ થયું. હવે રામાયણકાળમાં અગરનો પગ કોઈથી ન જીપડયો .. કે કુરુક્ષેત્રમાં શ્રીકૃષ્ણ સંયમે પાર્થરથ એક તસુ યે ઠહ્યુંના જાણે પાઠે ન હતો, ને પછી અર્જુનના વધ્યા અહકારે શ્રીકૃષ્ણે સ્તબ્ધને વિદ્યારી ભાર ઓછો કર્યો ને કહ્યું જાણે રથ દડા જેમ જીડ્યો, એ યોગ-પ્રદિગાની પ્રતીતિ દે છે

હું પોતે જ ... પેટો, ટાઈટ્સ, રસ્ત્રીન, ઇમર્સન, સ્વીડન-જોર્ગના પ્રથો વાચી મચને ડાલ્યો પછી રાજકવિ કનાપીનો ' સ્વીડન-જોર્ગના ધર્મ-વિચાર ' ગ્રંથ વાંચ્યો, કનાપીએ હદ કરી છે. .. અને

કદાચ એ જ કારણે ધર્મ-અભ્યાસી મણિયરે મનથી બદલે ઉદ્દેશ કરી કાન્તે કતાપીના આ લેખથી ખ્રિસ્તી ધર્મને અપૂર્ણ માની ફરી દિગ્ધર્મ સ્વીકાર્યો હશે.

એ રિવાજની હુ ગડમથને હતો એવે અધ્યયનશીલ પોતે જાણતા હતા. 'The Search in Secret India' નામનું પુસ્તક મારે હાથ પડ્યું. એ નિરીક્ષરનાદી પોતે જાણતા પ્રથમ આફ્રિકાના પીરામીડ તરફ ગયો, અને પછી મગની મન પ્રેરણાએ રમણ મહર્ષિના આશ્રમે જાણીને તોર વારાણસી ગયો ત્યાં એને એક યોગી મળ્યો એને પાંચ જાણે એના મનો મથનની અંગે યે ગિરેની જિજ્ઞાસાથી કરેન પરિભ્રમણની કથા કહી પછી એક ચમ્પીને મારવાનું કહ્યું, પોતે જાણે તેને મારીને બસમર તપાસનું કે 'એ જીવંતિદોષી છે !' પણ પોતેના યોગીએ એને જીવંત કરી !

આ મારે જે વારાણસીનો યોગી ચમ્પી જીવંત કરે તો ઉત્તરપ્રદેશ પરીક્ષિતને કેમ ન જીવે તો કરે યોગીઓનો યે પ્રશ્ન મૂક્યું ?

પશ્ચિમના વિજ્ઞાનની અસરે ધેરાયેના આપણા મારે એકદમ યોગ વિષે જાણવું બહુ દુષ્કર છે. Science has studied external world and Yoga internal world શુરુએ પણ અધૂરા પાત્રોને એ શક્તિ નથી આપતા-એવી ખીક કે એ એ શક્તિનો દુરુપયોગ કરે હજારો વર્ષ પૂર્વે ભારતની નાનદા યુનિવર્સિટીમાં ફક્ત ઉચ્ચતર માનસિક ભૂમિકાએ પહોંચેલાને જ જ્ઞાન ગ્રીનદા આવવાની પગલાંની મગતી એ તો ભારતીય સંસ્કૃતિની વિશિષ્ટતા છે.

પરમયોગી રામકૃષ્ણ પરમહંસનો એક દાખલો છે કે 'અષ્ટાઘક સદિતા' એ ખાટનાના યોગિકા નીચે સતાડી રાખતા ફક્ત સ્વામી વિવેકાનંદને જ એ વચાવતા કે જેણે પૂર્વના ઉચ્ચ જ્ઞાન સહેલામાં સહેલી

રીતે પશ્ચિમમાં પીરસ્યાં પૂર્વે ને પશ્ચિમની સંસ્કૃતિનો શો બેઠે છે, એ વિશે સ્વામી રિવેકાન્ટે વિશ્વાવતમાં એક પ્રશ્નકારને સક્ષેપમાં કહ્યું હતું કે ' You live in time and we live in eternal ! ' એ જ વિશિષ્ટતા છે આર્પસંસ્કૃતિની. અમર સંસ્કૃતિ છે આર્યાવર્તની. જર્મન કવિ ગેટેના એક દૃષ્ટિએ આપ રીઝગા. ગેટેએ સંસ્કૃતનો અભ્યાસ કરી મહાકવિ કાનિદાસનું ' શાકુતન ' વાંચ્યું, ને પછી સ્વદેશ જર્મની જઈ માથે ' શાકુતન ' મૂકીને એ નાચ્યો હતો !

" ગડિ... ..ગડિ..... ગડિ.....! " પણ શું ગાડના બરાખ ગાડા ? અને ગેટેએ કહ્યું, " પૂર્વે ભગે સૂર્ય ને પશ્ચિમ એના તેજ ઝીંબે છે હજી તો ' શાકુતન ' વાંચ્યું છે મે, પણ એથી શ્રેષ્ઠ તો ' રામાયણ ' ને ' મહાભારત ' છે, અને એ વાંચાશે ત્યાં લગી અમર છે આર્યાવર્તની સંસ્કૃતિ ! "

લાગ હકો : યોગેશ્વર કૃષ્ણ—યોગેશ મે ' ગીતેશ ' પૂર્ણ કર્યા પછે ' યોગેશ્વર કૃષ્ણ—યોગેશ ' લખ્યું મને એક મિત્રે પૂછ્યું કે ' શ્રોકૃષ્ણે કુરુક્ષેત્ર પછી પચાસ વર્ષ શું કર્યું ? ' અને મે ઉત્તર આપ્યો કે ' જૂ સાતી સંસ્કૃતિને ફરી સજીવન કરાવવામાં યોત્સાહન દીધું. '

મહાભારત, લાગવત, શાકર લાખ્ય વગેરે અનેક અમર સાહિત્યના ખીજ એ શાંતિના સમયે વવાણાં છે.

અત્યારના જમાનામાં તો શાંતિ જ આપણે નિસારી છે. Leisure is the lost art of modern world કુદરત એ પરમશાંતિના પાઠ શીખવે છે, પણ કાને પડ્યા છે એ ઝીલવાની !

ઓમ્...ઓમ્...ઓમ્...' એ ઝંકારની સાથે જાણે યોગેશ્વરના આત્મેષ્વરના મેં પ્રવાસ કીધો છે. માંડુકા અને છદિઅ ઉપનિષદના સામવેદનો ઝંકાર સ્વર મેં એમાં ગૂંથ્યો કે જ્યારે સિદ્ધાન્તમના યોગેન્દ્રો શ્રીકૃષ્ણના દર્શને દારિકા આવે છે.

યાદવાચયીના શાપ પગે મેં ઉદ્ધવના મુને મારાં ઉપનિષદોના અધ્યયન સંકેપે ગૂંથવા પ્રવાસ કર્યો છે.

પણ પગે 'તુલસીસ્થામ'ની સ્થાપના.

રેવનાચળ ગિરિવને (ગિરિનારને જયે) તુલસીસ્થામ તીર્થધામ છે. એની સ્થાપના—ઉત્પત્તિ—ના ઇતિહાસનું તથ્ય મને તે હોય; પણ મારી કલ્પનાએ તો શ્રીકૃષ્ણકે જે અર્પેલી જે તુલસીની માળાએ સધિકાજી સમાણા હતા એ માળાનું ' પ્રભાસગમન, ' ' યાદવાચયી ' ને ' ત્રિચક્રવેધ ' પહેલાં શ્રીકૃષ્ણ ગિરિવને સ્થાપન કરે એ મને વધુ સુચે અ લાગ્યું છે.

યોગેશ્વરે જુદાની માળા પંચસરીને ' મધા—તુલસી ની ને ' સ્થામ—નરનામ 'ની ઉપાસનાના પતન વાતા રાખ્યા છે જે સસારીઓ એ ઝીલે એ જગ તરે !

કેટકેટલાં આ ઝીલશે, કહેશે ?

વિશ્વનુ જ્ઞાન સસારીઓને પુકારીને કહે છે કે ' જનમે ! જનમે ! ' ને કમ જરો લક્ષ્યે રાખ્યા નેત્રે ! ને નેત્ર જીતો અનામીતુ ! ત્યાગ છે પરમ સિદ્ધિ સંસારના સ્વરૂપતિસ્વરની, જેના તારએકતાર મુક્તિનક્ષે લાગ્યા..... લાગ્યા છે !

સર્વે સલ્લિવદં મલ્લ ॥

અનુક્રમ

(ગોકુલેશ)

૧ જન્મ	૧૩ અણસુરવધ
૨ ગોકુલ-અમન	૧૪ ચમુનાતીરે
૩ ગોકુલેશ જન્મોત્સવ	૧૫ ઘણગોપ-ધેનુ-હરણ
૪ પૂતનાવધ	૧૬ ઘણ-રુતિ
૫ શકટાસુરવધ	૧૭ ચમુનાતીરે રાધિકાને
૬ યશોદા-વિશ્વદર્શન	ધેનુકાસુરવધ
૭ કૃષ્ણદામનંધન	૧૮ કાઠીયનાગદમન
૮ યમતાળુનમોક્ષ	૧૯ કાલ્યુનરંગ ને પ્રમંભાસુર-
૯ રાધિકા-મિલન	વધ
૧૦ વત્સાસુરવધ	૨૦ નકુળ શ્રીમ ને દાવાનળ-
૧૧ રાધિકા-માલા-મંથન	સાંતવન
૧૨ બકાસુરવધ	૨૧ અણ્ણમંસરી

(રાસેશ)

૨૨ ગોપીવસ્ત્રહરણ	૨૫ ગિરિવર-ધર-ધારિણી
૨૩ ઝડપિયત્ની-અનુમલ	૨૬ રાધાનો સ્વપ્નસંસાર
૨૪ ગોવર્ધનોદસ્થાન	૨૭ પ્રાણેશ્વરોનાં પ્રકટ દર્શન

૨૧ દાગુનીના	૩૫ રાસ-૫ આધ્યાયી [નૃત કીડા]
૨૯ રાધિધર્ના તન-મનર્મા અમર્ષજી	૩૬ રાસ-૫ આધ્યાયી [વન કોડા]
૩૦ સોડાદમ્ દવામ	૩૭ અગ્નિરેથી ન દરાવિમુક્તિ
૩૧ વચ્ચેનો કેથી ન દગાવની	ને જ અચૂડરંધ
વિમુક્તિ	૩૮ યુગવગીત
૩૨ રાસ-૫ આધ્યાયી	૩૯ અરિયાસુરનંધ
૩૩ રાસ-૫ આધ્યાયી [રાસેથી	૪૦ અકૂર-આગમન
શ્રી કૃષ્ણનું અદર્શન]	૪૧ ગોપીરિરંધ
૩૪ રાસ-૫ આધ્યાયી [રાસ	૪૨ મયુરાગમન ને દુતસીની
લીના]	આગામી રાધિકાજી સમાજી

(મયુરેશ)

૪૩ રગાશનો વંધ	૫૪ ઉદ્ધવનો જ્ઞાનસંદેશ
૪૪ વનમાળી ને કૂલમાતજી	[ન દરાવ ને યશોરાણીના
૪૫ રાત્રિઅમલ ને કુળામિનન	શોકવિસર્જન]
૪૬ ધનુર્ભંગ	૫૫ ઉદ્ધવસંદેશ-મંજમા પ્રભાત
૪૭ કસવંધ	૫૬ " " મંજમા મધ્યાહન
૪૮ કસમૃતદેહ-અગ્નિસંસ્કાર	૫૭ " " મંજમા સંધ્યા
ને રાણીએનો વિસાપ	૫૮ " " મંજમા રાત્રી
૪૯ દેવકીજી ને વસુદેવ સંગે	ને રાધિકાજીના સ્વરૂપની
કુવર કનૈયો	જાણી
૫૦ ઉમરસેન-રાજ્યાભિષેક	૫૯ ગોકુલથી મયુરામાં ઉદ્ધવજીને
૫૧ સાદીપતિ-આગ્રમે	અકૂરનું હસ્તિનાપુરગમન
૫૨ ગુરુદક્ષિણા	૬૦ ચંદનન દિની
૫૩ પુન મયુરાગમન	૬૧ હસ્તિનાપુરેથી અકૂર-આગ-

મન ને પાંડવોના સમાચાર

નારા

૬૨ જરાસંધનો ઘેરો

૬૪ અદારમી વારનો જરાસંધ-

૬૩ મુચકુંદદ્વારા કાળયવનો

ઘેરો ને દારિકાગમન...

(દારિકેશ)

૬૫ રુકિમણી-સંદેશ

૮૨ રેવતાચળ-મહેલસવે સુમદા-

૬૬ વિદ્યોદેશ પ્રતિગમન

હરણ

૬૭ રુકિમણી-હરણ

૮૩ ઇન્દ્રપ્રસ્થ-ગમન

૬૮ દારિકાની વાટે રુકિમ-પરાજય

૮૪ પાંડવવનઘાલ

૬૯ રુકિમણી-લગ્ન

૮૫ ઇન્દ્રપ્રસ્થે સભારચના

૭૦ જાંબુવંતી-લગ્ન

૮૬ નૃગેશ્વર

૭૧ જાંબુવંતીને ઉપવસો

૮૭ પૌંડ્રકવધ

૭૨ સત્યભામા-લગ્ન

૮૮ કૌરવદષ્ટિએ પાંડવ પ્રતિ કૃષ્ણ-

૭૩ પ્રહુત્તનજન્મ ને હરિતનાપુર-

પદ્મપાત

ગમન

૮૯ સાંખ મુક્તિ

૭૪ દ્રૌપદી સ્વયંવરે પાંડવમિલન

૯૦ ચિત્રલેખાનું અનિરુદ્ધહરણ

૭૫ દ્રૌપદીલગ્ન-સમારંભ

૯૧ અનિરુદ્ધનું કેદ થવું.

૭૬ પાંડવો સંગે હરિતનાપુર-

૯૨ કૃષ્ણ-અંત પુરમાં નારદજી

ગમન

અને અનિરુદ્ધ કેદ થવાની

જાણ

૭૭ ઇન્દ્રપ્રસ્થે કાલિંદી સંગે લગ્ન

૯૩ બાણાસુર-પરાજય અને

૭૮ રતિસહ પ્રહુત્તન-આગમન

અનિરુદ્ધ-ઉપા-લગ્ન

૭૯ અષ્ટ પટરાણી

૯૪ જરાસંધે કેદ કરેલા રાજ-

૮૦ ભદ્રાનું લક્ષ્મણ સંગે લગ્ન

ઓળું દૂતપ્રેષણ ને રાજ-

૮૧ બીમાસુરવધ ને પારિજાત-

સુવર્ણ-આમંત્રણ

હરણ

- ૯૫ શ્રીકૃષ્ણની ઇન્દ્રપ્રસ્થે ગજ- ૧૦૩ કામ્યકવને પાંડવ-મિત્રન
સુપર્મંત્રણા ને જરામંધવધ ૧૦૪ દ્વાગિકાએ શ્રી કૃષ્ણ
૯૬ પાંડવ-ગજસૂયવજે શ્રી કૃષ્ણ ૧૦૫ વિરાટનગરે દ્રુપા વેશે પાંડવે
૯૭ શ્રી કૃષ્ણ-અર્ધ્યપ્રદાન અને ૧૦૬ વિરાટનગરે શ્રીકૃષ્ણ ને
શિશુપાળવધ. ઉત્તરા-અભિમન્યુ-સમ
૯૮ દુર્યોધનમાનખગ ને વેર- ૧૦૭ પાંડવોને માર્ગદર્શન અને
ખીખરોપણ દ્વાગિકા-ગમન
૯૯ સાત્યવધ . ૧૦૮ રાજસાળેશ્વરી રુકિમણીના
૧૦૦ શ્રીદામા-મિલન મહેલે શ્રી કૃષ્ણ
૧૦૧ પાંડવકોરવ-ધૂન ને દ્રૌપદી- ૧૦૯ એક પક્ષે અનાયુધ કૃષ્ણ ને
ચીરપૂરણ બીજે પક્ષે યાદવસેના
૧૦૨ પાંડવનવાસ-સમાચાર

(ગીતેશ)

- ૧૧૦ કૃષ્ણવિદિ પદે
૧૧૧ કૃષ્ણ-કુતી-મિત્રન ૧૨૧ ખીને દિવસ-બીમપરાક્રમ
૧૧૨ કૃષ્ણ-કર્ણ-મિત્રન ૧૨૨ ત્રીજો દિવસ
૧૧૩ કુતી-કર્ણ-મિત્રન ૧૨૩ ચોથો દિવસ
૧૧૪ ઉપનયનગરે વિદિ-સમાચાર ૧૨૪ પાંચમો દિવસ
૧૧૫ યુદ્ધ તૈયારી ૧૨૫ છઠો દિવસ
૧૧૬ યુદ્ધની પૂર્વભૂમિકા ૧૨૬ સાતમો દિવસ
૧૧૭ ધૃતરાષ્ટ્ર-ગાધારી ૧૨૭ આઠમો દિવસ
૧૧૮ સંજય ને ધૃતરાષ્ટ્ર ૧૨૮ બીજમ-પ્રતિજ્ઞા
૧૧૯ અર્જુનવિષાદ ને ગીતાશાન ૧૨૯ રાત્રિએ બીજમશિબિરે
૧૨૦ યુદ્ધરંભ-બીજમ સેનાધિપતિ- દ્રૌપદીને સૌભાગ્ય-આશિષ

૧૩૦ નવમા દિવસનું દારૂચુ મુદ્દ
ને ગીતેશે ચક્ર ધરુ

૧૩૧ દશમા દિ'નું મુદ્દ

૧૩૨ બાણ-શય્યા

૧૩૩ શિખિરે પાર્થવિવાદ ને
કૃષ્ણોપદેશ

૧૩૪ મહાભારત-સંગ્રામનો અગિ-
યારમો દિ'; અને દ્રોણનું
સેનાધિપતિત્વ

૧૩૫ અગિયારમો દિવસ

૧૩૬ બારમો દિ'; ભગદત્તવધ

૧૩૭ દ્રોણાચાર્યને અભિમન્યુનું
આંતર દર્શન

૧૩૮ અભિમન્યુવધ ને રાત્રિએ
પાર્થવ્રતિશા

૧૩૯ યૌદ્ધમો દિવસ; જયદ્રથવધ

૧૪૦ યૌદ્ધમા દિ'નું રાત્રિમુદ્દ ને
ધટોદકવધ

૧૪૧ રાત્રિમુદ્દ વિરામ ને કૃષ્ણે
ભાષેલો પાંડવવિગ્ન

૧૪૨ પંદરમો દિ'; દ્રોણવધ

૧૪૩ મેળમો દિવસ; કર્ણ
સેનાધિપતિપદે

૧૪૪ સત્તરમો દિ'; કર્ણવધ

૧૪૫ અદ્યારમો દિવસ; શલ્યવધ ને
દુર્યોધન પદ્માવન

૧૪૬ સંધ્યાકાળે દુર્યોધનપતન

૧૪૭ પાંડવોની જીવણીએ હડહડ
બળ્યો પાર્થ રથ

૧૪૮ જીવણી બહાર ધૂનરાખૂનો
શ્રીકૃષ્ણે આપેલું આશ્વાસન

૧૪૯ મુખ્યાગ્નિશયન પછી વનચગ

૧૫૦ નિશામુદ્દ ને મહાસહાર-
પૂર્ણાહુતિ

૧૫૧ પાર્થને અશ્વત્થામાનાં બ્રહ્માસ્ત્ર

૧૫૨ હરિતનાપુરે મુષિહિરનું
રાજ્યારોહણ

૧૫૩ બાણશય્યાએથી ભીષ્મોપદેશ
ને ભીષ્મસ્વગ્નિરોહણ

૧૫૪ અશ્વમેધયજ્ઞ ને ઉત્તરાના
મૃતપુત્રનું સંકલનકરણ

૧૫૫ દારિકાગમન

(યોગેશ)

૧૫૬ કૃષ્ણદર્શન સિદ્ધાન્તમના
યોગેન્દ્રો

૧૫૭ પિંડરકતીર્થધામે વાદવોને
શાપ

૧૫૮ દારિકામય-આગાહી	કાઝનાં દર્શન
૧૫૯ યોગેશ્વર કૃષ્ણે ઉદ્ધવને આપેલું જ્ઞાન	૧૬૨ સંખોદ્ધાર ને પ્રભાસ-ગમન
૧૬૦ તુલસીસ્વામી-સ્થાપના	૧૬૩ યાદવાચરણી
૧૬૧ રાણીઓને પરામર્કિત રાધિ-	૧૬૪ ત્રિચક્રવેધ
	૧૬૫ શાન્તાકાર ભુજંગશયનમૂળ

ચોગેશ્વર કૃષ્ણ

[મથુરેશ]

(૪૩)

રંગારાનો વધ

ઝો કૃષ્ણ-રથ.....

સંચરતો'તો મથુરાની વારે.

દૂરદૂર થયા દરમગાન
 રતા-પટા-માથેથી જમૂકના
 મથુગના મણિમથ મુખમટ,
 ને દબાવ્યા અશ્વ
 પુરુષનાં ધરી અમર.
 એ નિદાગી પ્રજના વદા
 કૃપ્પલ નિજ સાગિને,
 " અકરુણ ! ભક્ષા ધરતી ધબકાવાં છે
 મામા કંસના ધોડના ! "

અને સાગિએ શશ પેગીને
 મંદ કરી અશ્વગતિ.
 દુર્ગમ બારપો મથુરાદુર્ગ.
 અણનમ ભિખુ'ણ પ્રવેશદાર
 " અકરુણ ! દુર્ગમ ભામે છે કોટ,
 ને કાગરૈકાગરે મુખ્યાય છે,
 શૌર્યભરી સૈનિકના સાદ.
 શું સમમ ભારનનું શૌર્ય
 કેદિત થયુ છે મથુરાનગરે ? "
 " કૃપ્પલ ! શૌર્ય છે અગ્રે,
 પણ પૂઠે નથી સત્તના પ્રભાવ;
 અવસ્ય નહિતર રોપાયો હોત

ભારતનો જ્યેષ્ઠ મથુરાને
ચોકે ! ”

...અને એ હતી રૂલવાડી.

મથુરાનગર-પ્રવેશદ્વાર ખદાર
અકૂરજીએ યંભાબો રચ,
ને પછી વઘા પ્રણુમી,
“ પ્રભો ! પાવનકારી આપ ચરણે આજ
પાવન થશે મુજ શૂદ્ધ ! ”

એ વેણુવે મનકથા

કૃષ્ણના જળરામ ખાત,
“ અકૂરજી ! વિશાંતિ સપ્તશું અહીં
ગોકુળનાં મરવા જન સંગે;
પછી પ્રવેશશું આપના નગરે ! ”

એ જળરામજીનાં વેળુજાના

કૃષ્ણે સાધ્યા એકતાર,
“ અકૂરજી ! હા નાખે છે મથુરાની ધરતી
માઝા કંસના પાપભારે.
એને હજારી કરીને
અવરણ આવીશું પ્રીતે

આપના આમ ત્રણથી લેવા સદાણુ
મૃદે પધારો આપ, મદાનુમાન । ”

ને મદુ મદુ કશુ
અકુરજીએ વિનતીરિનવી
પણ અવધ દીધી કેમ ઓળગે
કૃષ્ણ ?

પતી પ્રગુમીપ્રગુમી
અકુરજી સચર્યા નગરે,
ને નિજમૃદે પધાર્યા
ક સગજનને મુજાનીને વાત
કે ‘ ગોઠુગધો આજ્યા છે
ગિરિધારી ’

અને ?
પશ્ચિમના અસ્તાચ્છાનગરે
પધાર્યા નહોતા દજી દિનમણિરાગન
એવે પધાર્યા મથુરાનગર-નિરીક્ષણે
બાત ને ગોવાળ સગે ગોપાલ

દેદીપ્યમાન મથુરાનગરીએ

શિશ્વકળા રમણીએ ચડી હતી,
આલગીએ હવે નીએ સોદામણી
પરીવૃત્તે કહેતી 'તી વાત,
ને લયો બર્ષા ફૂનડાના ઉઘ્વન
ઠવકાતા તી રૂપ-રંગ-રસ-પરિભને

એવે પ્રસાર્યા સંધ્યાના રંગ
ભાનરાજ પધાર્યા અરતાય ગમહેલે-
શુ મયુગના મણિમય મહેલોને
બૂનીને ?

પણ સાચા દિનરાજને
પારખ્યાંતા કૃષ્ણ-તેજન સૌ દર્શ
કે ' મયુરાની રસ-મયૂરી
નહિ આનકારે એમને,
શા પછી આભે દગવળનાના
મર્મ ?

અને સંધ્યાના નવ-એ
મયુરા-રમણીની નવ-રંગ-ઓઢણી
ચોડે, ચોટ ને ઝળખડે બિડી
શુ ગોઝગસો દર્શના પાન કરતું છ
મયુગ ?

ધનસ્થામની સૌંદર્ય પૂર્ણ મૂરતે
 મધુરા-રમણીનાં હર્ષા મન,
 ને મુગ્ધાચનીનાં કમ્પસાગાં નેણુ
 પડીક કહેતાંતાં...
 ઉન્મત્ત વક્ષઃદાંકયાં દેવાંને
 કે ' નિહાળી મધુરો કૃષ્ણની મૂરત
 દેવાને છતે છે નેણુમાં...'

ને દેણુ કહેતું'છ'
 નમણી નારના નખરાળાં નેણુમાંને
 કે ' દરથે ન હોય આપિગત,
 ખસુ હોય હેમની ઉર્મિએ.'

અને જોમ...જોમ ..
 નારીદેવાએ હરાવ્યા નેણુમાંને,
 ને દરથે છત્યા અંધકાર
 ખસુ પછી... પછી..
 વરી ગઇ મધુરાની રમણી
 કૃષ્ણ-સૌંદર્યે...

મોહનવા મોહનવરને
 સત્ત્યા સોળસોળ શણગાર !

ને તેજઃપુંજ જવાહરના તેજે
 પ્રકાશ પ્રસર્યો મયુરાનગરે—
 જાણે કૃષ્ણ-અંકોદય થયો
 મયુરાના માણેક્યોકે !
 પ્રકૃતિ પાન કરતીંતી
 સુંદર પરમપુરુષનાં,
 એવે એક રંગારો કંસરાજનનો
 રમણીઓએ નિહાળ્યો કૃષ્ણ કને,
 ને પછી સુણાઇ ચર્ચા :
 “ રંગારા ! જોકુદ્ધથી આવ્યા મયુરા,
 ને વારે લાગ્યા ઝિડતી રજના કાથ,
 કાલ લગી વસ્ત્ર હતાં ધોવાયેલાં,
 હે આજ અમ વસ્ત્ર ધોઇ,
 રેશું અમે વસ્ત્ર -ધુતાઇના
 દામ મોં-માન્યા હુંને.
 નાદિ લાઇએ અપકારી ! ”

એ કૃષ્ણ-વેણુલે
 વેણુ પલો કંસ-સેવક રંગારો,
 ઉક... ઉક... ડકેલે,
 પરિદાસે વેરતો વેણુલાં,
 “ જોવાળ ! સોષુલા રજનીએ આરો
 સુંદર વસ્ત્રપરિધાન કરવાનાં !

મૂખંતાના દેશીયી છું સમા
આવે છે મથુરાનગરે.
કંસમદારાજનનો સેવક હું
દામા દઈ છું છું મમ્બારાને.
સીમાત તજ નમન્ના;
નદિતરે તજમે.....
■ દેદનગરના જીવસીમાત ! ”

એ રંગારાવેણસે
કૃષ્ણે મારી એને કરના અમભાગે
આખે ઉઘાડ્યું એનું ચિર
ને પ્રસારાખ્યા રક્ત.
કંસરાજનની મથુરાનગરીએ
શું રક્ત રેતવવાના આ દનાં
પ્રથમ નિશાન ?
નિહાળી રંગારા-વધ
સેવકો નાહા છોડી ગાસડા.
રંગરગીમાં મથુરાનાં વસ્ત્રનાં
પરિધાન કરી વઘા મજરાજન,
“ પહેરો...જોકુળના ઝોવાળ !
મથુરાના રંગીલા સ્વાગ.
રંગે વસી જીતવો રાજ
એ ■ જીવનની પરમ સિદ્ધિ ! ”

(૪૪)

વનમાળી ને કૂલમાલાણુ

સંચરતો'તો આભના માર્ગે

રાત્રિનો અર્ધગંદ,

ને મથુરારાજમાર્ગે સંચરતોતો
મગનો પૂર્વ ગદ

એને નિહાગની તી
મદાસયોના જાંચા મરખડેપી
મથુરાની સૌ દર્પ-તાગનીઓ,
રસપ-તેજના વેરતી ફૂલડાં
મદમદ લહરીએ લહરી
અનિતે ઊડતી નિહાગ
પીગા પીતાગરની ઠેર
એ જામરખનુધે ચઝારી
મુગલ-ખાખડીના ગાથુ
જવે એ ફે ફે છ એવે
પ્રણયમદ કનૈયાનુ લાગુ,
ને એ મદમુગ્ધ મની ડોરી
પડાં જાપાં આગે ડગ
મજે દે મુખડે મનકી
“ જલુ ચે જીત્યા મગનાં સૌ દર્પ
દવે જીતવા છે
સૌ દર્પ રસાર-જનનાં ! ”
પછી મળ્યો વસ્ત્રસૌ દર્પના જાણુધારને
વસ્ત્ર-કનાકાર પ્રીતીનો

" દેહકલાધરેશ્વર ! મુજ પર કરી અનુગ્રહ
 આબૂપણ સોહાવો મુજ બનાવ્યાં
 ને કલાનાં આંકો મૂલ્ય ! ”
 “ કલાકાર ! ઠસ્તુ...! ”
 ...અને આબૂપણ આદર્શ
 કળાએકળાએ એરો,
 ને બિંબુ મજા-સૌંદર્ય
 સોહાવતું મથુરાના રાજમાર્ગ;
 અને નિહાળતીંતી બે રમણી
 મુખડે લહેરાતી ઊર્જા સ્મિત
 મજના સૌંદર્ય-અદ્રે.
 એના દીધા કટાણે સદેશ
 અંશુસિના અનોખા મુદ્રાનૃત્યે.
 “ મધુર રમણી ! મજની કરજો ધાત્રા.
 પ્રણયબીના કાલિંદીનાં નીર
 કહેશે મુજ લીલાના ઇતિહાસ.
 એનાં કથામૃતે આનંદી
 પૂર્ણ કરજો ભક્તિએ સસાર ! ”

અને.....?
 આશિષી મેરામને પ્રીતે
 આબૂપણના સોદાવ્યા સંગાર,

ને બર્ષા ડગ નખર-નિગીદાણે.

રાત્રિના અર્ધચંદ્રનેજ
પૂર્ણપૂર્ણ ભાસતાંતા, ને
આમ-ઉદ્ધાનના તારાગણ-ફૂલ
મથુગના માળાની ફૂલવાડીએ
તેજ ફે ફતાંતા રસાળ

પોદ્યાંતા ફૂલગ દિને બિધાવા
નિદ્રાએ નેન-પાખડી મીઝી,
ને રજનીનાં રસાળાં
ઝીલતાંતા અર્ધચંદ્ર-ચાંદનીના
મીઠામધુરા અમૃતનીર.

એને ચૂટતી
માન્ય મથુગનમરીની
પડી બેઠી ચાંદનીએકે
ફૂલડાની ગૂંચસા માળ,
સુણી હતી એણે ય કયા
કે ' પદાર્થ છે મજરસેશ્વર
સોદાવવા મથુરાનગર,
જેણે રચાવી રસના રસ

ધેની કાધી'તી પ્રજાગનાને '

એને માલજી બની ધેની
ગોપીભાવના લાધ્યા એને મોહુના,
ને ઉપપતિ ભાસ્યા કૃષ્ણ
રસીની એ પ્રોદાને
એ દેધે પરૈવતી'તી કૃષ્ણચિત્ત
પરૈવતાપરૈવતા ફૂલડા
ને સૌરભ ફૂલડાનીએ
ઉન્મત્તાના વાતા'તા બનિલ

એને ઝીનીઝીલી
વસુદેવપુત્રમેષ વદા,
" કૃષ્ણ ! રજનીએ ગૃધ્રે છે
રસ-મ નજી રસ-ફૂલડા ! "
" બાગમજી ! એ સૌ સ્વર્ની માનજી
અન ત બાગેથી ચૂની
પરૈવે છે તારલિયાના ફૂલ
કે યમન કરી માગાનુ અપે
આમે સોહ તાથી યે ઉચ્ચતર ચક્રને ! "
" કૃષ્ણ ! કેવો'ક દશે આભના ચક્રથી યે
સાચો ચક્ર ? "
" બાગમજી ! એ મુજ હૃદયના છે

પણ પ્રશ્નો માલજુને આપ । ”

અને મ.ળા ગૂંથની
નિજને બારી વનમાળાની માલજુ.
શું દેશે દનાં ને દરે પધાર્યાં ?

ને સજમણાં બેવી
સર્થો બારથો પાલવડે છેડે
ફૂલમાં પરાવનીના કરને;
ને છાજનો તાપ્યો ધૂંધડેડો ।
વેરાણાં બપોબપો ફૂલમાં,
સૌરભ દેતાં ઉન્મત્ત
ને કહેનાં એના મનમાં
કે ‘ હુજ અ ગે પીત્યાં ફૂલડે
બમર બની આવ્યા છે
મંદુકર સ્થામ મુરારિ. ’

એ પ્રહર રજનીનો...
હહેરો, કેવો સુભગ હશે માલજુને ?
“ બળસમજી ! પધારો, પહેરીએ
તો પહેરાવે ફૂલડાંની માળ
મથુરાના રસના રખવાળ । ”

કનૈયાના જે વેણુવે

વારી જ્યારું છું સાક પજ,
 દાપન વિકન બનતી,
 ને સુધા બનતી મુઝા,
 એ વેણુવે પ્રેમલક્ષણભક્તિએ
 અપૂર્વ ઉનાસે ડોની
 મજમુઝ બનીને માલ્યુ —
 શુ રસની પગ સમાધિએ !
 ' કૃષ્ણગંગા નગનાર !
 અમે છીએ મુસાહર,
 સૌરજની બાવના બૂખ્યા ! "

એ કૃષ્ણ-વેણુને

પરોઢા ॥ ૪૮ થરા ગોપીનાથ
 પ્રેમલક્ષણાએ ઉપપતિ કૃષ્ણો,
 ને પ્રેમની તાધી નિર્મલ કલ્પ સમાધિ
 ન દીવા એણે ઉત્તર,
 પણ માગીના મળે
 રસના સુખ વેણુ,
 ને આગો ભાવેલ વે,
 " પધારો, મહાનુભાવ !
 કૃષ્ણગંગા સૌરજ છી
 એના તરવરિછાણુદારની બૂખી

સાંસાં દરે સન્માન ? "

પછી માળીએ
રસ-માવણે ગૂંથેલી માળ
પરેરાતી કૃષ્ણ-કંઠે
ને બગરામણે નીધાં
છાળેથી વેરાયાં ફૂલ.
" પ્રભો ! રક્તી આ તમુની ભેટ
મજા કરીને દેભે કા'ક દિ' । "

અને.....?

કૃષ્ણ સમયાં, ને
પરોઢા મોપીઆવે દીપતી માનવ્ય
પછી થઇ અસમાધિરથ,
સ સારે કરવા પૂર્ણ
બાંધી જીવનની અવધ.
પણ બાળ્યા કૃષ્ણતાર
શું વણતૂટયા રથા ?

એણે નિહાળ્યું આભે.
અર્ધચંદ્ર પૂર્ણચંદ્ર બાસ્ત્રો;
ને ચંદ્રબિંબે લેવાતાં તારાસ—
શું અનંત પ્રકૃતિ-સૌંદર્યના ?

(૪૫)

રાત્રિ-ભ્રમણ ને કુપ્ત-મિલન

આલો હતો અર્ધચંદ્ર રાત્રિનો.

બ્રમણને પડીતી પુરની નાર

૬ ' તૃતીય નેત્ર ઉઘાડી મહાદેવે

અન-અંગ કર્યો કામને;

પણ સ-અંગ કામદેવ જાણ

શું મથુરાએ પધાર્યો છે ? '

એ ગંદનગાથાની સમસ્યા

મથન કર્મી'તી મનડે
 કે ' શું ઉમાએ કર્યા વારય,
 ને તાડા સમાયાં દેસામેશ્વરના ? '
 એની પામીને વાન
 રતિ-રાગન-દેદ રનિરાખીએ
 શુ પ્રાપ્તો પ્રાપ્તો માયા,
 ને પુન દોષા મહા ? દેવે ?

એ ચંદનકાષ્ટે

ધસતી દળી ચ દન
 હ સરાજનના રાવનટાણા કાજ,
 મનડાના મનોમથને મથતી,
 ચ દનમહેલેથી નિદાળતી
 ચ દન-દૃશ-પત્ર વી ધીને
 વેરાતા તારાગજ-કૂસડાને
 તરુવતાની ડાયડીએ શોભાંતા

અને ચ દનગાસાની દેદસતા

એરસિયે ધસતા ચ દન
 હર-બારે જૂમીઝૂમી હતી,
 ને ઉર શા હિમાદ્રિસિખરેથી
 દેળા ઊડતા તા ઘોવન-દેસ-કો ચના,
 ને ચ દન ધસતીના કરે

ક કણ રણીકાને કરતાંતા માન,
 ને અત્યંત કટખનાના મૂલ મ ત્ર
 મૂળતાંતા સૌ દર્શવતી બાનાને
 ચ દન ધસવાના શ્રમે
 એની છૂટી કેશવસિએથી
 અતરણ ચતાંતા પ્રસ્વેદ-મગાના,
 ને યુગમકુએથી ઓગગતા તાં
 ચ દનના લેપન આઝાઝા

એવે દસી એ રાગમાર્ગે નિદાળી
 માધુર્ય મોહન-વરના ..
 " મથુરા કહે છે કે
 ' ગોપીવસ્ત્રભ ગોકુળેથી પધાર્યા '
 પ્રકૃતિ રમણાએ ચકલી
 નૈસર્ગિક પદાનન-વનરાધની
 નથી હું મજનાર,
 નથી મુજમા રાધારાણીના સૌ દર્શ,
 કે દુગ્ધ દુ કુવર કદાન ! "

અને દસી ગા
 ચ દનભર્યા ચાગને ઝાલી,
 દર્શો નિદાળી નિજ પ્રતિબિમ
 " સુદરવર છે શામળિયો,

સાવ, ગાડાનું અ-મુંદરનાનાં અર્ધ ! ”

અને મુંદર આસા...

પાડી બની કુબ્જન,
હરીહરીને કુરપા વેળ,
અસ્તઅસ્ત ઓઢી ગીર,
ત્રિવલ અંજે આસી.

પછી ગાજામર્ગે...

પુર-નિરીક્ષામ કુબ્જા ગોવાળ
કુબ્જા નારીના દરથે
ધડી ક દિડ્મુદ બની દરથા,
“ કનૈયા ! ગયુરાની સૌંદર્યવંતી નગરીએ
નજર ન સાગે કોઈની
એથી વમે છે આવી નાર—
મો દરે જાણે મેશ-દીસડી ! ”

એક ગોવાળ-વેણુએ

કુબ્જો નિદાળી કુબ્જા નાર,
ને ઝવેરી પારખે જેમ હીશ
એગ એણે પારખ્યાં કુબ્જા બનેલીના
ધુપાળ્યાં છાનાં સૌંદર્ય.
“ ગોપાળન ! વિમાસસો જમખાએ.
એ મુત્યુ છે સૌંદર્યનું.”

નથી અ-સૌંદર્યનું કથીર ! ”

એ રમણી-સૌંદર્યના ઝવેરીએ
 હંધક પારખ્યાંતા રમણી-હીરલા
 ઢાલસાની ખાણે છુપાવ્યા,
 ને કાઢ્યાંતા પ્રણયે કસ.
 એ પછી વદ્યા વેણુ
 ત્રિચક્રવર્ત્તનને ઉદેશી,
 “ સુંદરાંગી લલના ! યંબો લગીર,
 કયે કયે સંવરો છો ?
 શેનો છે કવે મલો યાળ ?
 ને શાં શોભાવો છો નામ ? ”
 “ માધવ ! ત્રિચક્રવર્ત્તન છે મુળ નામ.
 કરમાં છે ચંદનનો યાળ.
 અમે કસ-રાજનનાં ચંદનિયાં ! ”
 ને વેણુ વદી આવી કુળ્લ
 ધારીધારી કૃષ્ણ કને,
 કરે લંબાવી ધરતી યાળ.
 “ માધવ ! પરિમલો ચંદન.
 વિલેપને મહેકશે પરાગ ! ”

અને કર્યાં વિલેપન અંજે
 કૃષ્ણે જાગરામચ સંગે,
 ચંદનયાળ મંત્રી ઊભી કુળ્લ

કરતી'તી ન્યાસાં નખાસાં,
 ને દત્તી ગોપજનની સમરથા
 દારવકટાણે જરીજરી કે
 'કનૈયાની મુકુમારનાના આગરે
 શું જાગરો કુળડી કુખ્જનની
 રસિક સરિતા ?'

અને દરથા ગોવાગ
 કૃષ્ણને નિનવતી કુખ્જ નિદાગી.
 " માધવ ! પધારો મુગ્ધ શુભે,
 ને સેજડસીએ સોદાવો રાત । "

એ અગ્રી, ને મલક્યા કૃષ્ણ
 ગોરાગિયાના નિદાગતા પરિદાસ,
 કે 'ભામા મથ્યા કનૈયાને
 નિમ નણુ રસ-રસાળા '
 " મોહનર ! અમોવધ સેરતા બામે છે.
 નથી અમમા રાધારણીના સ્તો'દર્પ
 કે નથી નિસર્ગ સંગે ગેવતી વ્રજગનાનાં
 રસાળા અગ-જોગન
 અમે તો નગરના નાર.
 પધારશે તો રેલનશુ પ્રોતે
 રસિકતાની સરિતાના પૂર । "

એ કુબ્જવૈભુવે
બળરામજી લગીર ખસ્યા આવા,
ને કૃષ્ણે ચૂમી ચ દનખાલા.
પિરપ વેષ મુખડેથી જે ત્રી
પ્રિયકવઃ અગને એણે દીધા
ચસચસતા કર-આલિંગન

વિસ્મયના રસાવા સ્વર
માહોમાહે ગોપજનમા
કે ' કૃષ્ણે કીધી સુંદરી
મથુરાની કુબ્જ નારને ' "

અને.....
પૌનન હતા ભર્પાભિયાં,
ને કેસાવનિએ હતી રસ-મેવધાર
ભાષપ્રદેશે હતા જૂકુટિના તાચ
નટવરને એ કહેતા નેજુને
કે ' નહિ નાગી હોપ આત્રી
ગોકુળની એ ગોપામના '
હિર કહેતાંતા કૃષ્ણને ચનગની
કે ' ગોપીહિરે ન લાખ્યા ખૂલણા
તે લાપશે ચંદનવૈષ્ણ ચંદનગાવાના હિરે '
" મુરલીધર ! પધારશો ને "

સગાથે બળતીશુ સેજમાં .
 દ દાન-વનરાઈએ હાના બળતતા એવી
 પ્રબુવની રસ-સ્વર-મુગ્ધી ! ”
 “ અદનખાતે ! રસદેશના અમ મુગ્ધારને
 સા વગી ન સ્વીકારના રસામ નણ !
 આતીશુ રસ-મુસાફરખાતે,
 ને પ્રીતે લેશુ પ્રબુવ-આત્રવ
 સોહાવજે સનૂગી સેજ, ને
 દ નડા મગાનજે દ દાન-વનરાઈએથી
 કાલની માત્રમ રાત મદનભરી
 અનેરી ખીનરી તુજ અદનમદેને ! ”

અને એ ભર્યા મનકી
 નેણુસાં નચાતી નદવરે,
 બાનાને દહને કાતનો કાન
 પછી ગોસગિયા ને દૂરદૂર ઊભા
 બળિયા બગરામજી સજે સચર્યા
 રાનિના વિતાવવા પોદી પ્રદર

અને એ રાનિ યે
 વાયલી હતી અનતના અગ્ને
 શુ મયુરાના રાજ્ય-પનગના
 ભાવિ ઇતિહાસ ?

(૪૬)

ધનુર્-ભંગ

પૂર્વના મહાસાગર-તરંગે

સ્વપ્રભુદેરી તરતી'તી,
ને સદેરતી'તી મોગ્ન'એ સ્વામ દેસાવનિ
શરમાવની સર્વિના રંગને.

અને રાત્રિ મે પેખીને દાર
સુદેરીની સ્વામ દેસાવનિના રંગે
આમેથી ઊતરતી યાદી
અર્ધ'અંદને મે કહેતી કે
' સાગરે છે પૂર્ણ ભરતી
પૂર્ણ'અંદ્રસુદેરીના મુખપ્ર અંગે. '

એ હતી ઉપા...
રંગનીના રમણ-રંગે બીના.
એના યૌવન-ઉદયે હતા
સામ્યા અરુણનાથના રંગ.
પેાતી હતી પૂર્વસાગરે એ
રંગનીના ઊતરતા પ્રકરે,
ને રંગ પ્રસરતા'તા એના.
એ હતો પૂર્વના સાગરે અરુણોદય,
ને ઉપાસુદેરી પ્રણયબીની

સાગરતીરે સોઢતી'તી.
 છૂની કેશાવલિએ નીતરતા'તા જળ,
 ને નરગ ઝોદણી
 આલિ ગી હતી રિકસિત અંગે.
 અનુગમીના અંગના રંગ
 નરગી ચૂદડીના રંગે
 રંગજગતને કહેતા'તા કે
 ' પ્રભાતના નિહાળો નિર્મળા રંગ. '

એ પ્રભાતના રંગેર એ
 લાનુરાજ પધાર્યા આકર્ષાઈ,
 ને લાળ્યા ઉધારણી
 " નાથ ! રજની વીતી ને વયુ પ્રભાત
 પધારે કર્મજગતે ! "
 ને ઉઘાના કલ્યાગરા માર્ત્તદરાજ
 પછી ઉદ્યાગળે ઊઘ્યા,
 કિસ્કાવલિએ વર્ષાવતા તેજ,
 કહેતા જગતને કે
 ' કર્મ કરો ! ' .. . ' કર્મ કરો ! '

અને કર્મવીર અવતારી કૃષ્ણ

સજી સુંદર વાધા
 બોલુ મના ગોરાજી ને જગમગજી મગે
 પંધાર્યાં કમ-આદર્શાં ધનુરૂ-વાગે
 કસના તો હના કામ્યા
 પ્રત્યગા તૂડી મહામાણુ ચાગ્યે.

એ હતો કસગોક .
 ને ચનાં તા ધનુરૂ-પૂજન.
 પ્રભુમતા નખમતા પદાગતાં તા
 મથુરાના પુરવાસી,
 પશુ ન પ્રભુમ્યા ગોકુળજન,
 એ નિહાળીને શૂક્રુટિ બેટો
 કપોતે ધનુરૂ-રક્ષકની.
 “ વનચર ! પ્રભુમો નમીનમી ! ”

એ વેણુના સુખી અહ કારના
 મોખરે આવી વઘા કૃષ્ણ,
 “ શા છે તમ વેણુ રક્ષક ? ”
 “ વનચર-સંહાર ! પ્રભુમી પૂજન કર ! ”
 “ રક્ષક ! નથી અવતર્યો અવનીએ
 પૂજન કરવા હું .. ”

કૃષ્ણ-વેણુનાં ખાળી
 નથી પછી ધનુષ્ય-રક્ષક મનુષી,
 " ખાળી ! તારૂં મોં સંભાળી !
 મુખડે હજી સક્યા નથી ધાન્ય-
 શાના તો વાંચ્યા સલાવે
 જગત્ પ્રતિહાસ વને રક્ષગી ?
 વન-વનગ્રના વિહારી મોવાળ...!
 પૂજન છે જીવન-સિદ્ધિ.
 યુગ ત્રેતામા રામચંદ્રે વ પૂજ્યાંતા
 મહાદેવ ! "

એ સુણી વરસ્ય હાસ્ય
 કૃષ્ણ-મુખડેથી ધીર...
 " રક્ષક ! રાગાનતારે પૂજ્યા મહાદેવ,
 પાણી જન્મતે છે કૃષ્ણ-અવતાર
 નરિ પૂજ્યા પગ પૂજ્યા ! "

અને ડાઁ ભર્યાં...
 ધનુષ્યદીપ્તિમાં અમ્બુતે,
 જેમ ભર્યાં 'તાં રામચંદ્રજીએ
 સીતાજીને વરવાને કાળ તેમ.

(૪૭)

કંસ-વધ

ઐ ૪ દિ'ના પ્રવાસનો...

દતો તૃતીય પ્રહર,
ને મદન-મુદ-અખ્યાડ કરતા
ગોળાકારે મંડણા હતા મંચ,
ને તિરાળ્યા દત્તા કંસ-રાજન
પ્રપાનો ને પુરનારીઓ સંગે.

“ મા'વત ! ન રોડોએ કેઈના મારગડા ! ”

એ કૃષ્ણવેણુલે...

તિરસ્કાર યુક્ત હસ્થો હાસ્થ
હસ્તિએ બેઠો મા'વત.

“ સ્યામ બાળ ! મહારાજન કંસના સમયે
મદિયાસ્થુના ન'રી રોકાતા મારગડા
ને નથી લેવાતાં ગહીડાંનાં દાણુ.
ખુદતા છે યમપુરીના માર્ગ
તુ સમા છોકરા બાળ કાજ ! ”

બને હંકારો હાથી

મા'વતે હણુયા કૃષ્ણ !
ચિત્ર રા. ધંબ્યા પ્રેક્ષકો,
ને હાથકારી સરી મુખડેથી
કે ' સુદે મહી સોદામણી બાળ
હસ્તિ છૂંદશે પાદ-પ્રદારે ! ”

પણ.....?

બળિયામાં હસ્તિ લોય મદાબળિયે.
કૃષ્ણે કરી સંયમ
મંડપ'પયા હસ્તિનાં બાળ.
પગી દણ્યો દંત્રણ એ'થી
હસ્તિને મા'વત સજે.

માંડવિક મહિયારાના રાજ
 નંદજી ચે બિરાજ્યા હતા
 ગરવાં ગોકુળ-જન સંગે
 દૂર...દૂર...હંસરાજનથી દૂર.
 બજતાંતાં બેરી ને નગારાં
 ને શરણાઈ ને દુંદુભિ સાદે.
 "કનૈયા ! શા ભયંકર ભાસે છે
 વાજિંત્રોના ગાજંતા નાદ !
 ભલી જંદાવને બજતી
 તુંની મધુરી બંસી ।"

એ ગોપજન-વેણુલે
 જક મહકયા મુમિધર.
 ગોપજન ! બહુ મેં બગાવી જંદાવને
 મધુરી પ્રણયની વાંસળી.
 હવે બગાવીશ.....
 કર્મસંસારે કર્મયોગની વાંસળી ।"
 પછી ડગ ભયોં વદીને
 ગજદેથી ગોપાલે.
 આગના પ્રવેશદારે
 જરેતો બિગોતો દસ્તિ.
 માંવતે મહાંતા મવેં
 નિરંકુશ માતંમના અંકુશ.

“ મા'વત ! ન રોજીએ કોઈના મારગડા ! ”

એ કૃષ્ણવેણુલે...

તિરસ્કાર યુક્ત હસ્થો હાસ્ય

હસ્તિએ ખેંઠા મા'વત.

“ સ્વામ જાણ ! મહારાજન કંસના રાજ્યે

મદિયારણુના નથી રોકાતા મારગડા

ને નથી લેરાતાં મહીડાનાં હાથ.

ખુદના છે વમપુરીના માર્ગ

તુ સમા છડેલા જાણ કાજ ! ”

અને હંકાયો હાથી

મા'વતે હથુવા કૃષ્ણ !

ચિત્ર શા વજ્યા પ્રેક્ષકો,

ને હાથકારી સરી મુખપેથી

કે ' સૂટે મહી સોહામણો જાણ

હસ્તિ છૂ દશે પાદ-મદારે ! ”

પણ.....!

જળિયામા દસ્તિ દોષ મદાગમિયો

કૃષ્ણે કરી સવમ

સંકર્ષણા દસ્તિના જાળ

પાંડી દણ્યો દત્તરાજ ખેગી

દસ્તિને મા'વત સંગ.

શા ચમત્કાર...!

‘ શું આવી જીવનની અવધ ? ’

ડગમગી કંસની મનો-દુનિયા,

વાયાઓડાં ને તુમુમ તુફાન

પાપીને પ્રલય શા ભારમાં !

ને મથુગલોકદસ્યે ..

ભિખડ્યા કૃષ્ણ-જન્મના ધનિદાસ.

‘ શુ દશે આ વસુદેવ—

કુનારો ? ’

અને મન-અખાડે

ચાણુરમયે દીધા

શુદ્ધના આદ્યાન

કે બળિયા ભીડે બાથ.

“ કૃષ્ણ ! મગમા ચરાચરો મેનું

ને કર્તો મન-યુદ્ધ-કીડા તુ.

માવડું ને એના તાવ ? ”

એ મહાશ્વેત્રવેળયે

સોભ, દયા ને દાસ્યના

ત્રિવિધ પ્રસર્પા બાવ.

ગ્રીલા ઘાદવ-મનડે

પ્રસર્પો શોભ કે

‘ ઝોળ ગાય છે યુદ્ધરીત ’
 મહામહેને માગ્યા માવ સગે યુદ્ધ ।
 દયા પ્રસરી મથુરાનાગઢિયે
 કે ‘ શૂઘારમય કૃષ્ણસૌ દર્શને
 અખાડાએ રોળશે મદન । ’

પણ ઝોવે હસતું
 મ મને છેડે ડાબુ
 જુદ નાનુ ગોકુળગોવાળનુ
 કે ‘ નીરપ્રભાવ ગોકુળની યમુનાના
 ન્વારા છે મથુરાએથી ।

અને
 અખાડાએ ખેનાણા મુદ્દ,
 રેવ કરે ને કરે દાવ
 ચાલુર ને કૃષ્ણ બળિયા
 ને મનરામ ને મુદ્ધિક

પછી જામ્યો બખેડો,
 ને અખાડાએ મગા ધૂમ.
 જામ્યા મુદ્ધિપ્રહાર ને કીચલુના ધાર ।
 મ સૌંદર્ય વડતું
 પાસવતા સગે ?

અને મરતીએ લગીને
સોંઘ્યો દીધો છેલ્લો દાવ
‘ લગતીક બને ખેલે પાછરતા ! ’

અને ઊંઘળ્યો ચાણૂરમદન
પાદ-મદાર કરવા જોમે
એ નિદાળીને.....
મધુરની રુઆરમણીના જ હે
આત્નાહની પ્રસરી દાપ !
‘ શુ સૌ દર્પ નષ્ટ થશે
સૃષ્ટિએથી ! ’
પણ જય મુનિ શા મોંકના ..
પાદ-મદારે ઝીલ્યાંતા બૃથનાંછન જેણે
એ શું પાપી ચાણૂરના પાદપાવ ઝીલે ?
ત્યા કૃષ્ણે લીધી ધૂમણી,
ફર મટીએ ઊંઘળ્યો ચાણૂર,
ને લીધા એના જીવનદાવ !

એમ...એમ...એ જાતે
રેણાવાંતે સધિરધાર
મલ્લએક હણ્યા ગાર.

અને... પછી... ?

મથુરાનરેશના મંચે
જાણે કૂલો પટાધર
છક્કા ભારતો દેતો ઢેક,
ને જાણી જાયમરત કંસના
ધ્યાનેથી દોધારી તરવાર,
મરતકેથી બાળ્યો મુગટ,
ને કંધ્યો કંસ-દેહ.
કૂરતા ઓસરતી લાસી !

એ નિહાળતાંતાં
હર્યે જોયા મઝ્યાં લોક.
" મામા ! ધરતી પુકારે છે મથુરાની
તમ કુટિતાની અવધ ! "
ધૂમી રલા કૃષ્ણ-વેણુખાં
આંખે જાણે દેતાં પગલ દા.
ને માતૃસ માયતોતો
જાગીનેય કને બની અસહાય.
" કૃષ્ણ ! મુને મારીને તું
વેર પાપે ફળીય ! "
" માતૃય ! સસારે જમીને
રતિઓનો ન કર્યો નિબદ્ધ;
ને તુમર દિવમાણુ ચપાં પ્રારબ્ધર્યો

પણી પાપે થયા ધર્મ નહ,
ને વસ્ત્યા અધર્મે ! ”

એ કૃષ્ણ-વેણુલે
કસ-મનડે મર્યા
ધર્મ-અધર્મનાં મંથન.
“ દેવકી પૂર્વા ને વસુદેવ પૂર્વા,
ને શુ મૃતભાગના રૂઢ
સાપનાંતા બાળકે ”
પછી નિહાળતું ‘હું’ નગરદંડ
ચોકડું... ધૂમ .. ધગધગે ।
મથ પરથો કૃષ્ણે ઉપાડી
ધરતીએ ટાળ્યો કસ.
બાતમા ગયો છોડીને દેહ,
ને બેઝિપું પડ્યુ રથુ નિર્જીવ.

શું કસ-વધ..... ?

જાને વા લઈ ગયો
સારી નગરીમા વાન
કે “ મયુગરાજ્યમિહાસનેથી
પાપની નિનરી ખવાળ,
ને ધર્મખાળ કૃષ્ણની
દરકો ! ”

(૪૮)

કંસ-મૃતદેહ-અશિસંસ્કાર ને રાણીઓનો વિલાપ

કંસરાજનનો મૃતદેહ
પડ્યો હતો મદન અખાડામાં,
ને પ્રસરી સારા નગરે વાત
દારીઓએ એ મુણી, ન
મહેલે મહારાણીઓએ એ મુણી.
સંચરી એ પતિમૃતદેહ કને
આતંત્ર્યે પ્રલાપો કરતી,
હૈયાફાટ કરતી રહતી.
“ કૃષ્ણ ! મામાની કશે હત્યા
તારે નેના છે મથુરાના રાજ ”

આર્દ્રતાભર્યા વેણનાએ
લોક કવચમધ્ય મુણી વર્તમાન.
રાજરાનનગરનો સેજ
સોડ તાણી ધરતીએ ઢળ્યો'તો,
ને કઠણના કરતો'તી કટકા
વેધ-વપ્રાપ્તેની નારી રુદા,
પત્નિ પત્ની કૃષ્ણ-વેણુવે
પુરજને રમણે જુતમગ
પાપના મદાસાગરે

ધૂમતો કંસ-મગરમચ્છ
હત્યાના મદતોતો ઢગ.

“ માગી । પરિગ્રાણાય સાધૂનામ
માર્યા મેં માતૃકને.
કહેા છે તમે મને હત્યારો;
પશુ ન મામ કર્માણિ લિમ્પન્તિ ।
હત્યા કે પાપપુણ્ણનાં ફળ
વશુરપશ્યાં ગહે છે મને.
પર છું હું કર્મ-ફળાદિથી । ”

અને.....?

અહનગ્રાહનો ચિતા ખડકાવી
પેદાડ્યો ઉપર મૃત દેહ.
એ હતા અગ્નિ-સંસ્કાર
અતિમ ઔર્ધ્વદેહિક જમતે.
ભડ...ભડ...જળી ચિતા,
ને આભે ભડ્યો ધૂમ,
આતેખતો સત્ય અક્ષર,
કે ‘ સર્વ છે પરમ વિશૂનિનું.’

અકેલા આબ્યા, ને
અકેલા જાણું । ’

શેર એક અન્ને પેળ્યા દેહને યે
આગના દાહે જસાગ્યો—

શું ખાખમાં ખાખને
જેમવીને ?

(૪૬)

દેવકીજી ને વસુદેવ સંગે
કુંવર કનૈયો

એ કાચાગૃહે...!

“ દેવકી ! વા લાગ્યો પહેરેગીરકણે વાત,
 ને લેલભાગેળે બોલાવી
 એણે મુને કીધી વાત,
 કે ‘ કનૈયાએ હર્યા
 ચાણુર સંગે બળિયા મદ્દલ ! ’ ”
 “ દે...વ...! ” એ તુટક વેણે
 પુત્રની માત અચકી
 વાતસંપ્રભાવ કહેતાં તા
 દાખવીને માનશુકનના ભાવ—
 ‘ અતિસ્નેહઃ વાપશંકી । ’
 ખણુ કહેતું મન
 આતમાની પૂર્ણ સાક્ષીએ
 કે ‘ અનિષ્ટ નથી કનૈયાનાં. ’

વસુદેવ ને દેવકી
 બેઠાંતાં કારાતૃહળીક્યાં દારે
 ભમણે ટેકવીને હાથ

એવે સુણાયો હર્ષ—યોપ
 ગરવા ગોવાળિયા—જંદનો,

“ કનૈયાનો...જય...! ”

“ ગોકુળનો...જય...! ”

અને ઊંચડયા સોહકમાડ.

• મોરમુકુટ નેણે વરયો,

શાભંતો વાંકડિયા કરી.

પછી માતા દેવકોજીએ

દેયે ચાંપીને લાધાં ઓચારણા,

ને પિતા વસુદેવે વ્યૂમ્હા

મુકુટ ઉતારી વાંકડિયા વાળ.

“ પુત્ર ! નિરખીને ચાકતા નથી નેત્ર

ગુજ માધુર્ય-દર્શને,

ને નથી માતા હરખ હૈયે;

પણ આજ સગીના વિયોગ

ક્યા કિયમાણે હશે ? બેટા ! ”

એ વસુદેવવેણીએ

વાસુદેવ વધા મસડી,

“ તાત ! આરબ્ધ પુત્રારણે ”

મથુરાનાં પાપ-નિવારણ,
 એવે મન્યા કંસમાતુનને
 મદ્દામુનિ નારદજી,
 ને દીધા દેવાના આદેશ
 કે 'ત્પરાએ જીતકાય પાપના ધડ,'
 ને પરિગ્રાણાય સાધૂનામ્
 વિનાશાય ચ વુલ્લુતાય-
 સાધુજનોની રક્ષાન અર્થે
 ને કુષ્ટોનો કરવા નાશ—
 પુકાગ્નોતો યુગ દ્વાપર
 કે પાપી હણાય મુજ થકી । ”

અને વાતસલ્યના વાતાંતા સમીર
 યોગપૂર્ણ પ્રવૃત્તતા,
 ને રનેહપાશ બાધા દમ્ભમાત્રે
 ઝરતી તરી હૃદયની ધાર
 દેવકી ને વસુદેવ કેરે હૃદયો ।
 ઓ જગત . ।
 શાશ્વ હશે સ સાથે
 ત્રાણાનુગ્રહેના ને અન્યોન્યાશ્રયના
 સાર ૧

(૫૦)

ઉત્તરસેન-રાજ્યાભિષેક

અને..... ?

ડગમગતી દેદસતાએ
 વૃદ્ધ યાદવરાજ ઉમસેન
 ડગ ભરતા પધાર્યા,
 રધામ કેશ યયા'તા જોના
 સમૃદ્ધ-ફીણ શા ધવવા.
 એક આખડીએથી
 ગોશામ્ર વહેના'તાં નિજ પુત્ર
 ક સના મરજની શોભનાએ,
 ને બીજી આખડીએથી
 જાનનાં ને દોદિયમિયને વાત્સલ્યનાં
 ભયોભયો છસકાતાં'તાં નીર
 " જોડા ! હૃદયે સત્ય સમસ્યા—
 બાળીન પ્રારબ્ધને થવું
 ? વાત્સલ્યને... ? "

એ ૭૬-ઉમમેન-વેળવાના
 ૫૨૫ ૧૫૭-૨૫૭ ૫૨૫
 = માતામદ ! પિતાજીના અન્ય પ્રારબ્ધના સાર
 જાણે છે પ્રમંથન !!
 ૫૨૫ ૫૭૭ ૧૫૭મિદિ !
 ને છે માથે મો પ્રમંથન

સર્ગા-સંજાંધીના લગવાડ ! ”

અને અટકીને મત્તકી
 વેળુ વઘા કૃષ્ણ પંચી,
 “ મહાનુભાવ ! જગતે છે અમિથ્યા
 કામ ને કારણની પરંપરા,
 યાદવનું રાજસિંહાસન
 મથુરાએ ભાસે છે જગચિહ્નો.
 સોદાવો આપ એનાં રથાન,
 ને દો શીતળ છાંયડી,
 કે આપ ભારતનું કદ
 મહા ભારત યાદવગાંધી કો'ક ! ”

એ કૃષ્ણ-વેળુસે
 પાનપ્રરથ રાજરાજન
 જગીર મત્તકયા વદના,
 “ કૃષ્ણ ! તું સેન્દાવ પ્રીતે
 રાજ્યાસન યાદવવંશનું ! ”
 એ જાણમય જાણાડેધરને
 વિશ્વના પૃથ્વીસોડે-
 ભરનાખંડના યાદવનમરે-

શું અર્પાનોતાં રાજ્ય-સિંદાસન ?

અમેય પ્રસવું મલકામયું,
 ને વસ્ત્રયે કર અપીગ્રાસી
 કૃષ્ણે સિંદાસને આરદાખ્યા
 ઉમસેનને હેતે-પ્રોતે;
 ને નગારે પડી દાડી,
 ૧૩૪ મુદ્ધું ને દળ્યા અમર,
 ને આસિય દીધી પ્રીતે
 બહાદુરના બહામેષ્ટે.

અને વૃદ્ધ ઉમસેનરાજાનાં
 લાખ્યા નેબુલનિ દીધા કૃષ્ણે અનુચર,
 હોવાનિયે અંભારણ રાખી,
 ૧૩૫ પૂજ્યરત્ન ! મોદાવો સિંદાસન,
 નયો મુને લાલસા
 રાજ્યમિંદ મનની ભગીર,
 નયો સર્વેન મંસારે મુજ
 નૃપનાં સોદાવવા નિરુદ્ધ;
 ૧૩૬ મુ કું નરને મજાકે
 રાંદનો ને રાજરાજેશ્વરનો ! ॥

(૫૧)

સાંદીપનિ-આશ્રમે

શિખા નદીને તીર

દત્તો સાંદીપનિ-આશ્રમ.

દૂર...દૂર...દીમતાંતા
 જિંઆ મિનાગ ઉજ્જયિનીનગરીના,
 મયનાચચે લખતા ઇતિહાસ
 સિદ્ધની સૌંદર્યભરી કલાના,
 ને વહંતીંતી જોમભરી
 સિખા નદી ઉજ્જયિનીના પાદેથી

દૂર...દૂર ..
 ઉજ્જયિનીથી આવતા સિખાના પ્રસાદે
 સામા પૂરે ચડતી મીનદાર
 સાલવણીં સોદંતીંતી,
 આભાસ દેતી કે
 ઉજ્જયિનીના સ્નાનધાટેથી
 રમણીના રતનેથી સરી
 સૌંદર્યસોભન ચંદનલેપ-દાર
 સિખાના પ્રવાહે વહીને
 સામા પૂરે ચડતી હતી—
 જાણે પુનઃ સ્નાનધાટે રેલી
 સોદાવે સૌંદર્યમયી રમણીનાં
 યૌવન-ઉર-સિંહાસન...!
 " શાં દસ્ય..... ! "
 મનોવેણ્યે મવક મવકયો
 આશ્રમકુમારમાથી એક.

અને શિખાકાઠે ભર્યા પલ્લવોમાં
ખીલ્યો'તો કમળનાગ
ને ગુજતા'તા જમર—
જાણે ખની ઘેઝાઘેઝા
કમળ-મધુબિંદુના કરીને પાન,
ને યૌવન-નશાએ
મત ખની કૌચિણીઓ
કૌંચ સમે લહેરતી'તી
જળજળાને યૌવન-લક્ષણે.

એવે ગુરુ-આશ્રમે પધારેલા
આશ્રમકુમાર બે
કમંડળે બરતા'તા નીર.
એના મનમોહક સાદ
શિખાની વહતી તરંગમાયા સમે
મિલાવતા'તા રસાળા સર,
ઉન્મત્ત કરતા શિખાના તટે
તરુણતાએ વિરાજેલી કાકિમાને,
અને અમીર વાતા'તા
આશ્રમકુમારનાં ઉત્તરીય ઊરાડતા.
કરે કતાં કમંડળે ભર્યા,
ને દેવે ભર્યા'તા વિદ્યામહણ કરવાના
મદામૂવા અભિષાપ !

ઐ આશ્રમ...

વિદ્યાવરદતા સાંદીપનિ ઋષિને,
આશ્રમસ્થે ઋષ્યાંતાં કુળ,
ને પદ્મવે દર્તા રેખાનાં
ઠગાયવ આલેખ્યાં મિત્રામણ્યં.

એની શીતળ છાંવડીએ

હળું આશ્રમ-કુદીર,
ને ઊભાંતા ગુરુવર્ષ
અનંત આમેથી ગ્રીષ્મના
અક્ષાંડની અંતરવિદ્યા,
ને કરાવતાંતા એનાં અનંતરણ
આશ્રમની વિદ્યાભૂમિએ,
ફે ધરતીની રજ અક્ષવી સિરે
જગતનાં મદાસત્ય પારખે
વિદ્યાપિપાસુ આશ્રમકુમાર.
“ બેટા ! જગત છે અક્ષાંડે,
ને, અક્ષાંડ પરઅક્ષમાં છે;
પથ પારખીને પેખે
અક્ષામય તમ જીવન ! ”

ઐ વૃષ્ઠ ગુરુવર્ષ વદા.

જાણે ગગનરુઢ ધે ટેકા લેતુ વૃક્ષ
 વર્ષોના વહાણા વીત્યાના ઇતિહાસની
 દેહચૂર્ણતાએ દેતુ હું પ્રતીતિ.
 વેલો શી નય-તરંગિણીઓ
 જાણે વીટાઈ વૃદ્ધ વૃક્ષદે
 એને પ્રણુમીપ્રણુમા વદ્યા
 બગસમજ ને શ્રી આ વની
 મથુરેશ કૃષ્ણજી સદ્ભાવે,
 " પ્રભો ! સ સારથો વસીને દૂર
 વિદ્યાના પ્રેરો છે પ્રકાશ,
 મૂર્ધ જોમ પૂરે છે પ્રકાશ
 દૂરે રહી પ્રહોને તેમ ! "
 એ વેણુ વહી યજ્ઞ સગાર
 આશ્રમકુમાર કૃષ્ણ
 વાતા તો તરુપદન વી રી
 આભેથો વિદ્યાના સમીર,
 સપક્ષતા યુરુરખંડાને,
 ને પળી એ વદ્યા વેણુ,
 " બેટા ! ન નિદાણે જગત
 દરય-મર્ષા !ની બાધી બાધણીએ,
 પળ પેળો આત્મ-આખડીએ,
 ને અનેત સુણારો ધગતીએથી ગાન
 પૂને પૂને .પૂને !

પરમ સૌ દર્શની ભાવનાએ
 સિદ્ધિ પ્રાપ્તાશે પ્રકૃતિ-એકનની.
 “ પ્રભો ! બધનવિહોણા આપના આશ્રમે
 વિદ્યાના વાય છે સમીર,
 મનડા શોધે છે સમરમા,
 ને સમ્પાદાન પ્રાપ્તે છે મન ”

બને વાયા સમીર
 આશ્રમકુમારના મનડાને ઉડાડતા
 બધન-વિહોણા સમીરે.
 બનત એટલે પૂર્ણ બનત
 સર્વ પદાર્થોની એકરૂપતા !
 “ બેગ ! જન્મ્યા છે તમ બનતે
 નહિ સસારને કાળ
 પણ અવશ્ય નિશ્ચને કાળ.”

ઓ આશ્રમકુમાર !
 સ્વામી બનો નિસર્ગના,
 નહિ કે બધને માધ્યા શુનામ
 અગ કે મનડાના પ્રાપ્ત્યે
 નહિ આપણે વિસરનાતું
 કે ‘ મુજ છે શરીર,
 નહિ શરીરાધીન હું ! ’
 યોગાભ્યાસ સાધો શુ વનના

ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ કરી. ”
 યોગસ્તુ ચિત્તવૃત્તિનિરોધઃ ।
 સત્ત્વ સ્થિતૌ યત્નોઽધ્યાસઃ ॥

અને આશ્રમક્રમારો
 શુભાતીત પુરુષસાનેથી
 શું ડોહ્યા પ્રકૃતિપર પુરુષસાને ?
 સત્પરં પુરુષસ્થાતેર્ગુણવૈતૃષ્ણગમ્ ।

વાતાંતા શિખા નદીએથી
 સાંકોપનિ-આશ્રમે સમીર,
 ચિરામગ્રસ્થયાધ્યાસપૃથક
 “ જોડા ! મનઝાએ મેળવી સિદ્ધિએ
 પ્રાપ્તાય પ્રતિસત્યતા,
 ને આત્માનાં નાથે ઉકુપન
 નિસર્ગને યે પેમે પાર । ”
 સંસ્કારદોષોઽન્યઃ ॥

આશ્રમની વનગાદીએથી
 ને ધસમસતા ધોધે વહતી શિખાએથી
 બુધ્ધિવાતાંતા ડહાંરના નાદ.
 “ જોડા ! અધ્યયન અને ચિંતન કરો,
 ને આત્મા યશે પ્રત્યક્ષ.

કૃણ-અપેક્ષા-રહિત ક્રિયાયોગે
છે સંસારે સિદ્ધિ । ”

અને એ યોસદ્દમે દિ એ,
યોસદ્દ વિદ્યાના દષ્ટને યાન,
આશિષ વધા સાતોપનિ ગુરુ,
“ દિષાસ્તે મર્ષજા સમ્તુ । ”

પછી...?...

કર જોડી બે બાતે
ગુરુ-દક્ષિણાની યાચના અર્થે
બહુબહુ એ ગુરુ નિનબ્યા,
“ પ્રભો ! અનુમત્ત કરી અમ પર
યાચ્યો ગુરુ-દક્ષિણા । ”

અને સાંદીપનિશ્ચયે
સમાધિએ પિછાડ્યાં પ્રાગલ્ભ્ય
સામર્થ્ય વ તા નિજ શિષ્યોના,
ને પછી માઝ્યાં વેણુ,
“ પ્રિય શિષ્યો ! પ્રજ્ઞાસના તીર્થસ્થાને
સ્નાન કરનાં ત્યાં એવે
સમુદ્રના બિછળ્યા તર જે
હર્યો મુજ બાળ

હવે મુજ અભિલાષ
કે મહિમાન તા તમ પ્રાપ્ત્યે
છવ ત આણો મુજ પુત્ર । ”

એ ગુરુવેણુને
અન્ય આશ્રમ-કુમારો
મત્રમુખ્ય બની રહ્યા પિયારી
કે ’ શા વરદાન ગુરુજીએ માગ્યા । ’

પણ કૃષ્ણ-બગરામ જાત
” અસ્તુ । ગુરુજી । ”
એમ વહી હરે’હરે’
આશ્રયા નિજ પેગી રથે,
ને માગ્યા પ્રયાણ

અને ગિપ્રાના સ્નાનવાટેથી
ઉત્તરપિનીની લાવણ્યમયી લાનનાએ
સૌ દર્શનથી નિહાળ્યો ગય
” સખી । કહેતી તી ઉત્તરપિનીનગરી
કે ’ સ્યામ-ગૌર વ્રાતયુગ-
પધાર્યું છે સાગપનિ-આશ્રમે । ”
” બહેની । એ સૌ દર્શનથી યુગ-
લાસે છે ગયે પિરાળ્યુ । ”

અને નિહાળી રહી
કટિ-છૂડી સ્નાન તી સુદગી,
માઝમાઝ થ બસતી કરે
ચનમનતા ઉર-હેવડાને.
“ ઉરના સાગર ! ન મૂક મરજનક,
રેવારો તુજ તરંગ જો
તો નહિ જોલે સિમાના
સાકડા પટ ! ”
એ ઉજ્જયિનીની સૌ દર્પમયો સવનાનાં
અનુપમ નિહાળી નીરભોના સૌ દર્પ
આભે ઘંભાઘ્યો બનુરાજ્યે રથ,
ને પારખી વણા બાનુરાણી,
“ દેવ ! હકારો રથ આગળ
ઉજ્જયિની-રમણીઓના નિરીક્ષણે
ન જૂનાય જાન ! ”

અને આશ્ચર્ય રથ...
પણ જાન નહિ જૂલસની સૂચના દેતી
પછી પોતે જૂની જાન
નિહાળતી નેણવાની કારે—
પતિયો યે છાનીછાની—
પ્રજાસતીયૈદીમણ સચરતા રથે
|| કૃષ્ણચંદ્રના અનુપમ સૌ દર્પ ?

(૫૨)

ગુરુ-દક્ષિણા

ધ્રુવવતા સાગરના મોળાં
સમયજી સાગરે સમાતાંતાં

મજાસના પ્રુષ્યતીર્થ કહડે પ્રલુભી,
 ને ધનુષ્ય-બાલુ-ધારી
 સાગરકુમાર શા સોદંતા બે—
 કૃષ્ણ ને બળમગ્ન—
 ધન્યા શ્રીમુને નિહાળતા
 શુ વિચારતાંતા ગુરુદિશ્યાના
 મમં ?

અને સાગરતરમે આરવી
 મધુરા વાતાંતા અનિય,
 કહેના બાળયોગેશ્વર કૃષ્ણને
 સાગરનીરની સમસ્યા

એવે સાગરતરની પગગન્ધ દેત્ય,
 સમુદતમે વસતો
 બાળીને 'શ અ'—આમર-જાળવૃદ,
 દીઠો પરિહાસ કરતો
 કૃષ્ણ ને જગરામ બાને,
 ને પછી મહાજા ગુદ !

કહેશો, કાલુ છતે ?

અને ' સંખ '—આકાર—મૃદેશી
પાંચગવ્ય સંખ મેળવીને
કૃષ્ણ વદ્યા મલકી,
“ બ્રાત ! પધારો રથે.
પ્રમાણ કરીએ યમભૂમિએ ! ”
“ કૃષ્ણ ! યમભૂમિએ ? ”
“ બળગમ બ્રાત ! તહીંની અવકાશપોથીએ
માનવીના કર્મબાંધ્યા અવતારની
આનેખાએલી વાંચશું નેધિપોથી,
ને લાધશે તેમાથી ભાળ
દેહપલટો અનુભવતા યુરુપુત્રજીવની ! ”

અને.....?
રથે આરૂટી એમલો માંડ્યાં પ્રપાણ.

એ યોગ-વિજ્ઞાન-રથનાં પ્રપાણ,
સન્દેહપ્રવાસવેગથી ને અદેહરાં

એ જ મારગડે... ..

એ ને...એ ઉજ્જવિનીનગરીએ
ધોધ રૂપે વહોતી'તી શિખા,
ને કાઠડે હતા સાંદીપનિ-આગ્રમ.
ધમ...ધમ...કરતો ઊતર્યો રથ
ગયનવિહાર કરીને એવે,
“ પ્રભો ! સ્વીકારો ગુરુ-દક્ષિણા ! ”

એ કૃષ્ણ-વેળએ
મરક...મમકતો નિહાળ્યો.
પિતાએ નિજ અિય પુત્ર,
ને દેશ્યા હરખના હેલા.
ગુરુ-પત્નીનું માતૃદેયું
હૃપાંદ્રુએ આસિયતું.
“ કૃષ્ણ...! બજારમ...! પુત્રો !
બદ્ધ થે આસિધ્યા છે આગ્રમે
બળતરભર્યા સિંધોને
ગુરુવર સાંદીપનિજીએ.
પણ આજ આસિયું છું, બેટા !

કે જાને છનમે છનમે ।”

અને..... ?

આશિષ સહ ગુરુ-આશ્રમથી
રથે આશ્વી સંચર્યા
ચાલુરે ને બગમમહા,
લીલારંગી આશ્રમનરાઈ
સ્વામ યદ્ય શિક્ષણેરી,
જૂઠવાં બારવા પછી કિરોતમ,
કૂદનાં ચ બધા આશ્રમ-સરજી,
ને અગ્નિ મન તત્ત્વા વૃદ્ધ-આયિ મળી વેળીએ
ધરતીએ ઠગીડગી સુકાઈ.
આશ્રમકુમારોએ ખલુ કમંડળ મેળી
અબ્બાસપોથીના દાકયા પૂઠ,
ને મથુરાગમન કૃષ્ણનાં સ્થૂળી
સિઆનાં વહંતાં નીર
ધડીક ચ બધા આશરો,
ને નિદાળી કૃષ્ણરથ
ઉબ્બાપિનીની રમણીના મુખચંદે
આશ્વા અમાવાસ્યાના અંધકાર.

અને..... ?

(૫૩)

પુનઃ મથુરાગમન

સૃષ્ટિનું સર્વ સૌંદર્ય

આજ એકમ થઈને

શું મથુરા પધારતું હતું ?

અને લાલપુષ્પમયી લલનાનાં

પૂરું ગિરગણાં લોચનિયાં

કૃષ્ણ-સૌંદર્ય-દર્શને ..

લિલે દિલ નગર-પ્રમદાઓએ

અર્ધ અંગે વીંટ્યા આબૂધણ,

ને સજ્જને અધૂરા ફાંગાર

મદામપના ઝરમે ઝૂલો,

સુનાવળી ઊરના હેવા

ને નયણાંએ માંડતો નૃત્ય.

કે'ક અમનાના

જટયાંતા નીલિગધન,

ને કટિએથી સરી મેખ્યા

સુખલા પદની જતી હતી,

ને નૃપુરકેરા મુરોલા ઝંકાર

માનાંતા મુંદરીઓનાં
નિગદવીનિન્દાવી સો દર્શમાન.

શું મથુસનમગી
નારીમય મની હતી ?

એવે મથુસને એકે
રથેથી જિનયાં ધનસ્યામ,
ને બીડ વધી સૌ દર્શ-પૂતરગુની—
જાણે એકે યુગ રથ-વાને પૂજા ॥
અનેકે રતિ મની આરી
મદનરસ ઢાકયો જિજ્ઞાસો,
ને છૂટયા અખોડનાના ફેણ,
હેલા આવ્યા દેવા-સરોવરિયે.

પણી રાજમહાશયદારે
બહેની સુખમતએ વધાવ્યા બાત
કથનમરી ફેરતી મસ્તકે,
ને એળધોળ દોળ્યા નીર,
કપોતે કીધા કકુના ચાદવા,
ને અક્ષન ચોડીને હેતે
બહેનીએ લીધા એવારણાં,
“ બાઈ ! જન્મત યતને ! ”

(૫૪)

ઉદ્ધવનો જ્ઞાન-સંદેશ
[નંદરાય ને યશોરાણીનાં શોક-વિસર્જન]

દીપ્ત્યા ઢાળના કાગિરા

ભાનુગજના અગ્તાગજનગના
 પ્રવેશદારે સમીપ હતો સુર્પ-રથ
 એવે ગોપુલગામડે.....
 પ્રવેશ્યો ઉદ્ધવજનો રથ,
 કૃષ્ણ-વિન્દે ઝૂરતા ધજને
 ધિર્મભરી દેશ શાંતિ

એ દનુ ગોધૃસિગણ
 વેચુના સુમના'તા નાદ,
 ને પાદરેષી જેનુના મળ્ય
 પ્રવેશતા તા આમનસડે
 પત્રી ધિનુદાહનને કાજ
 દામજો બાપીને વાઙ્મણ
 પ્રગ્ન ગના ગળનલી'તી
 શેઠ્ઠીએ દૂધવ તામડી

એ સપ્ત પક્ષી વાણગણે
 ઉદ્ધવરથના ચઢ્યા ધોડતા
 ન દસાવના નેસની ડેલીએ,

ને નિહાળી સન્માન્યા નંદશ્યો
હેતે બેટીને હેયે.

“ પધારો, મહાનુભાવ.....! ”

“ નદશ્ય ! કૃષ્ણે કહાન્યા છે સદેશ
બાળપણના માત-તાતને

કે ‘ આનંદ છે કનૈયો,

ને આનંદો પૂજ્ય આપ

સસારે વિરક્ત-શબ્દ-આનંદે ! ”

સન્માન નદશ્યો કર્યા,

ને નદરાણીએ પ્રસ્ન્મા પધારી,

“ ઉદયશ્ય ! કનૈયાએ મેંતુ ગોકુલ

ને કર્યા મધુગના વાસ.

મૃદુ હારય બાળપણના ઝોના,

ને મહી-માખણની ઝોની ચારી,

સંભારતાસ લાગતા વિરહે જલે છે

કનૈયાવિહોણો મુજ ગોદ ! ”

સરી માતા જગોદને નયજો,
બધું હસકયું વત્સલદેયું,
ને લાખ્યાં જનમત મેલ્યુયા
ખાગ-કનેવાની જાળ-લીતાનાં.

પછી વીતી પગ,
ને વધા ઉદનજ,
“ ન દરાણી ! કૃષ્ણજના જનનરિસ્તૂત ભાવ
નથી સ કૃમિત જીવનના
એ સર્વના પુન,
માત, તાત ને નર-નાર છે,
ને વિસ્તૃતભાવે છે આત્મા
અઠાડના એ સંચલને. ”

અને એ રાત્રિએ
નિદ્રામાં ઉદનજને કીધો
ગોકુળે જાળ-લીનાનો ધત્તિકાસ

અને...?

(૫૫)

ઉદ્ધવસંદેશ--મૃગમાં પ્રભાત

રાત્રિના અતિમ પ્રહરે

સમ્યા તજ ઉદ્ધવશ્રમે.

આમે ચાંદસ્યા હતાં,

ને તૃતીયાના ચંદ્રનાં તેજ

સમામણના આરે હતાં.

ઉદય-ત્રિરિમે નહોતી ઊડી હજી

ઉપારાણીની નવરમ જોડણી.

પણ ગોઠુળના શહેશહે

મગ્ગના પલોવતી વી પલોણી

ઝમ...ઝમ...નેતરાં જેવની,
ગોળીએ નાચનીંતી રવાહ,
ને ઊંઘનાંતા મહીના છંટકાર

ધમ્મર ધૂમે ધમ...ધમ...વસોણાં રે,
ધૂમે ધમ...ધમ...ગોપીનાં અંગ;
ધમ્મર કંકણ ખજકે સતોણાં રે,
હન...હન...ધૃધરી રણકે સંગ.

ગોપી વસોવતી ગોરસડાં રે,
ઝમ...ઝમ...નેતરાંના દોર;

કમખી છૂટી અંગ-રસડાએ,
ગિડો પાતવડની કોર.

ધમ્મર ધૂમે ધમ...ધમ...વંચાણાં રે,
ધૂમે ધમ...ધમ...ગોપીના અંગ

[સાખી]

છલક ગોળીએ મહીકા વસોવ્યાં,
બીંભવ્યાં છંટકા રે ચીર,
પ્રીતમે રંગે મધુરસ રેનાવ્યા,
એના જાણુએ રસ લગીર ।

ધમ્મર ધૂમે ધમ...ધમ...વસોણાં રે,
ધૂમે ધમ...ધમ...ગોપીનાં અંગ.

અને વાયા સગીર,
 ને બિડી ઉદ્યાત્યજે...
 ઉપાની નવરંગ ઓઢણી,
 ને ગોકુળિયે વ્રજગનાનાં ચીર
 રંગતાંતાં વહેણું પ્રભાત.
 પછી જગ્યો ઉદયગિરિએ
 દિનનો સોહામણરાજ,
 ફેંકતોફેંકતો કિરણતેજ
 પ્રભાતની પનિહારણને બેડલે.

એ કાલિંદીના પનપટ આગળ યધ
 વહંતાંતાં યમુનાનાં નીર.
 બે નવવયા પનિહારણ
 પ્રભાતનાં પાણીડાંએ પધારનીંતી.
 “ સખી ! કેનયે ગોકુળ તજ્યું,
 ને જોમ ઓસર્પાં યમુના-જળનાં.
 કોણ હવે મારે બેડતાને કાંકરી,
 બીજવે આછેરાં ચીર,
 ને જગન્માવે લાખેણી સજ્જન ? ”

અને યમુનાજીએ રનાન કરી
 પધારતા ઉદવજીએ મુણી
 પનિહારણની કૃષ્ણપ્રેમવાતડલી,

એને ઊનાવળાં ભરી ડગ
 યંબ્યા ઝીંઝા પનિદારણનાં મોં દર્શ,
 " ગોકુળનું પ્રભાત-સોં દર્શ
 કદ ભક્તિએ કૃષ્ણ ભળે છે ! "

એ ઉદ્ધવજી-વેણુને
 એકલાને કરશ બા દધ
 ડગ ભરતી બિબી પનિદારજી
 મનક . મનકતી મુખડે,
 ને એક દ્રાધે મલી એડજી
 સદિપરને દેતી રહી ગસ-તાગી
 " મહાનુભાવ ! કોણુ આપ ? "
 " કૃષ્ણપ્રિયા ! સદેસરાદક ઉદ્ધવ મું
 આપ્યો છુ કૃષ્ણ-પાદપ્યો ..! "

એને અનરોધી એક
 સ કેતનાત કરી સદિપર સ એ
 મનકામણી વેરી વદી,
 " ઉદ્ધવજી ! કહેજો કનૈયાને કે
 ' નયાવી એમ નૃત્યે નાયી
 અવગણીને લાખેણી સજ્જા,
 પણુ નટવર-મથૂરે તજી દેલડી.
 મું વેર વાળ્યુ જાળપણુની

માતા કનેની રાવનું ? ”

અને ઉત્તરની અપેક્ષા વિના
ડગ ભર્મા પનિકારણે,
“ શા કૃષ્ણ-મહિમા ! ”
સહસા સર્પું વેણુ
ભક્ત ઉદ્ધવજીને મુખડેથી,
ને ડગ ભર્મા આજે.

એવે દીકું મહિયારું
મથુરાનગરે સંચાલું.
“ સખી ! કનેયે તજ્યું ગોકુલ.
નગરના તો ન કરીએ નેહ ! ”
“ સહિયર ! દાણી થઇ લીધાં દાણ.
કાણું છું મેં કે ’ કંસના રાજ્યે
રેણું છું રાકેયે કૃષ્ણ ? ”
એવે વલોતો દાણી,
‘ હું રતિરાજ પ્રગતો. ’ ”

એ વેણુલે ઉદ્ધવજી
વારી જઇ કૃષ્ણ-સૌંદર્યે
મહિયારણું દેને મારમડે
અમલિ રોકના લીલા.

“ રસ-મરીની મદિયારબુ...!
મથુરાથી પૃછાવ્યું છે કૃષ્ણે
કે ‘ શા છે સદેશ યગ્ન-મનાના ? ’ ”

અને એકાકી સ્વર
મદિયારબુટટેથી સુશ્રુષો,
“ મદાનુભાવ ! કહેજો દાખીને
કે ‘ વેરબુ લામે છે સારી રાત,
શોધું જંદાવન, પશુ
શોના લાધે અનંત-રસ-મુસારિ ? ’ ”

અને વીતી પગ પછી પગ,
ને વદી સદિયર એક,
“ સખી ! મગ્ન-મદિયારબુનાં સધિકારાણી
આદ્ય યુવાં છે મજેથી,
નહિતર કહાનને શોધીને
મઠીનાં લીધાં દાખુનાં
અવસ્ય લેત દિગુણા મૂલ્ય ! ”

અને.....?
‘ એ દાખુનાં ચે દિગુણાં
મૂલ્ય લેતી કાણુ હશે
સધિકારાણી ? ’

ઝો અધૂરી સમસ્યા
 અમુલકલી રહી ઉદ્ભવજનકે;
 ને કમ શર્મા ઝોમરો
 યમુનાના કાંઠેકાંઠે,
 સ્નાન સ્નાન કરતું
 રમણીઓનું રસજંદ
 કટિ-હૂબ્ધા નીરે જીવેલીની
 વાંખી કેશાવલિના વાળ
 મરતાન જમનાજીએ તરતા હતા,
 ઝોને મચતી બાધવા
 પછી પછી વેષસા,
 " સખી ! સુવ્રુ કે મશુરાધી કનૈયાજી
 ઉજ્જયિની ગયા'તા વિદ્યાને કાળ । "
 " સહિયર ! ભાગ્યચાન બની હશે
 ઉજ્જયિનીની રસભીની લખના
 કે શિખાના સ્નાનપાટે
 હયાં હશે ચીર કનૈયે । "

ઝો અટકી મચકો,
 ને આહુ'આહુ નીરભીનું ચીર
 જાણે તજાયુ યમુનાના પ્રનાહે.
 મું સખી યમુના વચ્ચે
 ખેંચતી હતી ?

એ નિદાળી રજાંતા ઉદવજી,
 તે મનડે મંચન દનું કે પોતે
 પ્રમદાઓને પામે પધારી પ્રગ્ને;
 પખી લોકસાજ અવરોધની દની
 એવે સનાન તી મુ દગીઓની દિલિએ
 પાપા ઉદવજી ઊઝા
 " સખી ! બામે છે મધુસના વાગી ! "
 " બહેની ! ચાલ, કાઠે પદેચી
 પ્રશ્રીએ કનૈસાની બળા ! "

અને કમ-દિડેને મૂસતી
 વેલડીઓ પ્રધુપયાગની એ
 નીતગની પધારી તીરે.
 નહોતા મેનના જલમિદુઝા ચે
 ઓના મ-સ્પર્શનના લદાણા,
 એ સૌ દર્શન તીઓમાની એકને મુખડેધી
 સર્વા માધુર્વેલેણુ
 " મધુગવ સી ! પધારે સખીપે ! "
 સૌ દર્શ જાણે સુદરીસ્વરૂપ બની
 યુકારણુ બારણુ ઉદવજીને,
 ને ડગ લાપા એમણે એમના દીમળા
 આછી અ જે ઓઢી ઓઢણીએથી
 દસ્યમાન થના હતાં પ્રત્યેક

સુંદરીનાં કલાગય સર્વોગ.
કેશાવલિ હતી છટી,
ને મહીંચો ટપકતાં તાં જળખિંદુડાં.

એને જ્યાં ઝીલે દૃશ્યે
એવે કણે જીસ્વા અમૃતખિંદુડાં
સમિત સજનાનાં લાવણ્યે સર્વાં,
" મહાનુભાવ ! લાસો છે મથુરાવાસી,
અચક્રાઓ છે સમીપ પધારતાં.
નાગિણીઆ નથી અમે કે
દહશું કારમા દંશ ! "
અને મર્યાદાની પાળતા સીમા ને
આડું નિહાળતા સંકોચાયા ઉદવણ.
" વજ્રસુંદરીઓ ! હુંથી ન લોપાય મર્યાદા.
અંગે મરે પ્રેરે વસ્ત્રો.
પછી હું આણું સમીપ ! "

એ વેણુશા સૂણી
તાળી દહ સુંદરીઓ અચળી,
પછી ખેમાંની એક વદી વેણુ,
" મથુરાવાસી ! જોગી લાસો છે
તે ગોઠે છે આવાં યાન.
અમે તો અચળ નારી.

ચિત્ત અમારું કનૈયા મગે છે । "

અને વળી બીજી
કેશવસિએથી અપરાધની નીર,
" મદાનુભાવ । મનદુઃ જનું જગતે લામે
એને કાજ નેમ છે,
નદિ મજનારને કાજ.
અમારે તો કનૈયાની પ્રીતિ । "

એ ગોપીવંશજે
ઉદવચ્છના ઊપડ્યા લોચન,
ને વધા નેજે નમીનમો,
" ગોપીજન । શ્રેષ્ઠ છે ભકિત તમને,
પણ કહેશો, કેમ નથી કૃષ્ણનો
વિયોગ ? "
" મથુરાવાસી । વિયોગનો વિશિષ્ટ યોગ
ન દેખાય બાલ્ય દશ્યે
નિદાજશે ચીરીને અમ દેવ
તો વક્ષ દાકયા અમ દેવાએ
દીસશે પ્રજાચક્ષ્ણે સ્વામ મુરારિ । "

શુ ઊપડ્યા ઉદવચ્છનાં
પડળ ?

પછી.....?

(૫૬)

ઉદયસંદેશ-પ્રજામાં મધ્યાહ્ન

પૃંદાવનની વનરાધ્યે

પદ્મવ વીધી તરુસતાનાં

વેરાની'ની માત' કનક-કિરબાસિ,
 ને મધ્યાહ્નના ઉચ્ચતાબર્યા પવન
 ધમુનાજીયો મદી શીતળના
 ન ન તા વૃદ્ધાનની વનરાષ્ટ્રએ
 એવે ગોઠુસની બનરાગ્ય
 જાત લકને જાતી તી
 ખાખા મોતીની દની ઉદોળી,
 ને માથે ખૂતતી તી ગોઠુસમકુલી
 એની જી. તી બાનીમગ એ ાગી
 નિહાળી રથા ઉદ્ધવજી
 વનનિરીક્ષાગ્યએ એમને એ
 શૂ વન-રીએ બાસી ?

એવે ' કુ ઉ ૬ '
 તગતયાએથાં મોતી કોકિના
 ' કોપુ ? કોપલગાળી ? '
 કા બરની થબી બાતનારણુ—
 જાણે આમસે દર્શજરી સરિતા
 રેવતી થબી સરેનરરથે
 પછી અકેવી હસી વદી એ,
 " ' કુ ઉ ૬ ' ગોઠુસદારિણી ।
 આન સમીપ તરુ જોયો બિનરી

બહેની ! બનીએ મને સહિષર.
પથ વુ નહિ પિછાણતી હોય
મુજને, કા ? ”

અને એણે ગોરસની મટકી
તરુનતાની છાપડીએ મેલી.
બસોમાં એના ખતનનન રણકયા,
ને એણે સનકાપું ગીત

x x x x

“ સખી ! અમે રે સનનાત ગોપુલગામના,
૫ દાવનની તરુ-છાપડીએ
• સખતા કનૈયાના નામ રે,
—સખી ! અમે રે બલવારા .

સખી ! ગધારાણીનાં બહેનપણા હતા
કુળમનીએ બાળપણમાં ગમતા
‘ વર-વહુ ’ આઠે જામ રે,
—સખી ! અમે રે બલવારા ”

x x x x

“ ખમુ દવે

નજવાટ ખાલી લાગે છે ! ”

એક દેખાડો
 જનવારણે મૂંઝો નિ શ્યામ,
 એવે ઉદવણ ડગ ભરી
 એનાં મામીખ સમી પઢા,
 “ મજની જનવાડ મુ . ૧ ”
 ફરી એ પઢા,
 “ મજની જનવાર મુ . ૧ ”
 જાણે કમળીને જાગી એ
 વિશ્વાન્સાગરના મજલિયેથી
 “ મણુ આપ મદાનુગાન ?
 નથી જામના મજના આપ ! ”
 ‘ જનવારણુ ! દુ દુ મથુગનો,
 ને આળો છુ કૃષ્ણ-પાળો ! ”

એ ‘ કૃષ્ણ ’ નામના ઉચ્ચારે
 ત્રિશદની પરદરી આન દે જાવ,
 ને મુખડે પ્રસભો ઉ’ નાસ
 “ સારા ખેત કનૈયે કહાળ્યા છે ? ”
 “ લતવારણુ ! કહાળ્યુ છે કૃષ્ણે કે
 ‘ સભારે એને કહેજો કે

રમરણા મનડે રાખશે તો
અવસ્ય મગીશ હું આન હનરપ ! " "

અને પ્રસરી હાથરેખા
ગોપી-ભત્રારણ-મુખડે
" મથુરાનાસી ! ભની પાઠવી શિખામણ
કામણગાત ગિરિધારીએ
પણ કહેજો એટલુ જ કે
" કુવારાપણે નાની ઉમરે ક્યાં કામણ
ને લાનિ દીને કાઠડે
તરગ ઉડાડ્યા ઉઠનાસના,
ને પછી જુલ-છાયડીએ
અમ સૌને રમાડી પ્રાતે
શુ નિરહના વમરે
કુળાડના ? " "

" ગોપી ! નિરહે છ પ્રેમ-નિશુદ્ધિ
પ્રેમ-ધર્મિદાસનો એ અમર ભોલ છ ! "
અને નિહાળી રહ્યા ઉદ્દવજ
માથે મટુકી મેલીને
મનપતી ચાને ડગ લાવતીને

શુ ગઈ ?
પણ કહેતી ગઈ

" મથુરાવામી ! હૃદયે કનૈયાને કે
 ' એક કિંઈ મળશે અનેક,
 ને મીઠી ય મથુરા લાગશે,
 પણ મજાકરને નહિ મળે શ્યાં
 રદાસના નિર્મળા પૂતા ' "

અને . ૧

અમર્યા ઉદવચ્ચે
 ભત્રારણની પગલીએપગલીએ
 " ઓ કૃષ્ણ ! ક્યા જાને નિહાળુ
 મળગનાની અનુપમ ભક્તિ ? "

એવે બે-ચાર ધેનુ સગે

સમીપ આવતુ જોનાગજ દ ભાસ્તુ
 નિર્મળ મ એ ખેમતાના બગના
 એ જાગ્યા સત્ય પ્રતીક
 આનંદ-હિન્નાસના હતા ઉઝાગા—
 પણ શુ આગલા મિત્ર
 કૃષ્ણના વિરહે ?
 " કાણ છે નવતર ? "
 " ગરવા જોવાગ ! મથુરાવાસી છુ

‘ હિદવ ’ છે મુજ. નામ.
 કૃષ્ણ-પાદબો આતું છું
 સંદેશા દેવા તમને
 કે ‘ આનંદો ને બનો આનંદમય ! ’ ”
 “ હિદવજી ! આનંદસ્વરૂપ ગયો મિત્ર;
 પણ એની સ્મરણાએ
 મને ચરાવી ધેનુ
 રાત્રીએ છીએ ચાહેવાદે ! ”

અને ડાઘ ભર્યા વૃદ્ધ,
 એને અવરોધી ઘણા હિદવજી,
 “ ગોપબન ! કેવો’ક તોલ્યો’તો,
 કહેશો, કનૈયાએ ગોવર્ધન ? ”

અને હાસ્ય ગ્રંથો,
 ઉત્તર દેતાં વેણુકાં સંગે.
 “ હિદવજી ! કનૈયા તોલ્યો ગોવર્ધન;
 પણ હવે તોળશે એ સારા બારતને ! ”
 પછી એપરવા બાજે
 ડાઘ ભરી સંચર્યા ગોવાળ.
 “ શું સત્ય વેણુકાં.....? ”

કૃષ્ણ-પ્રશસિતને દેવે રમરતાં
ઉદયએ નિહાળ્યુ પછી
તિલ-પ્રનાયગુહારે ફરવ

એક સર્વાંગસુદર રમણી
દધાનની તરે જાયડીએ ગેસી
કાપલડી સમે કઢાવવી હતી
સો દર્શનૂત કનેવાને સદેશ
' કાગી કાપલડી ! ઊડશે મથુસા ! દેશ,
ને મળો કુળજના વર
કાગા કૃષ્ણજને કહેશે કે
' ન હોય આતી છેતરપટી ! ' '

એવે રૂઝની પાખ
બીડી કાગી કાપલડી,
ને મેના આવી ઊડતી
ને બેડી તરુડાળીએ
મેના ! બેતા
' કાગુડ કહાનજી ! '
' કા પુ ડ ક-હા ન જી ! '
ફરી બેઠી મીઠની મેના,

“ કા...બુ...કા કે...હા...ન...શ ! ”

ને હરચું સુંદરીનું ચૌદન

પ્રેમવરના નામ-સ્મરણે.

પછી લજ્જનપ છલુકા કરતી એકલકી

ધૂંધટડો તાણી રિસામણાં રમતી એ.

પછી મેના બિડી...

ને ફૂફાવતા આવ્યા પોપટશ પાંખ,

ને વહી એને નિહાળણુહારિણી,

“ પોપટશ ! હમણાં બિડ્યાં મેનારાણી.

શું ખેલો છો રિસામણાં-મનામણાં ?

કે મણુવ-કમલના લખવા છે છતિહાસ ? ”

“ ફૂ...ખુ...શ..... ! ”

પોપટશ વઘા એ વેણ—

શું પાંજરે લપડ્યા ?

અને હસી અકેલી ચૌદનાંગના.

“ પટો, પોપટશ ! ‘ સધા-ફૂખુ ! ’ ”

“ સા...ધા...ફૂખુ ! ” પડ્યા પોપટશ.

એને આંગવા લાંગાવ્યા કરે

કે પંખી જાલે મજનાર.

પણ શું જાણે જલ્લાય

ટંદાવનનાં પંખી ?

એવો પ્રેમ-ધતિદાસ છે અમોલ,
કે પ્રેમના ખાલા પીધા ! ”

x x x

ગીત અટક્યું, ને
મ ત્રમુગ્ધ જાગ્યા ઉદ્ધવજી,
ડગ ભરી સમીપે વાતા,
“ રસીની મજા ગના !
કૃષ્ણની યા પ્રેમ-યોગિણી ! ”

એ સ્વરે ચોક્કી રમણી,
સંકોરતી પાન-મગના ચીર
“ કાણુ આપ મહારામ ? ”
“ રસદેશ વળગી રમણી !
' ઉદ્ધવ ' છે માર નામ
આપ્યો છું મથુરાએથી કું,
ને લાવ્યો છું કૃષ્ણના સંદેશ
કે ' જનો પ્રેમ-યોગિણી ! ’ ”

અને વાગ્યા સમીર,
યોગના...
યોગના .

મૃગારના...

અંગ કંપનું તું અંગનાનું,
વસમી લાગતીંતી ટંદાવનનરાષ્ટ્ર—
શું કૃષ્ણના સંગેગ વિના ?
“ ઉદવચ્ચ / ધરતી ખેડાય,
પણ ન ખેડાય કૃગર જિંચા;
તાગ લેચાય જળાચય-કૂવાના,
પણ ન લેચાય સમુદ્રના તાગ ! ”

એ અટકી લગીર,

પણ પડી એ વદી,
“ મહાનુભાવ / જદાનનનાં તરવરને
મળીગણી ટેવે ટેરીએ,
પણ આલના તારાગણ
ન ટેચાય લગીર.
કહેજો કનૈયાને આપ કે
‘ પોપટ હોય તો પાગીએ,
પણ ન પાળ્યા ગાય જોગન ! ’”
ને ઢળ્યા ઉદવ-નેણાં
ધરતીએ પૃથ્થ કરતાં
કેંકેવા હરી કૃષ્ણજેમ
મજબૂમિએ ? ”

(૫૭)

ઉદ્ધવસંદેશ-પ્રજામાં સંધ્યા

અમીભ-મહેસલી સંધ્યા-રમણી

પશ્ચિમસાગરે સ્નાન કરીને
સૌંદર્યના કાંડડે પધારી
નિદાળતી'તી સમુદ-તરંગે
ફાટતા સૂર્યનાં લેખ,
ચીર-વિહોણાં એનાં અંગ
સૌંદર્યની દે'કતાંતાં પ્રજા,
પછી કાંડડાની રેતીએ એણે
એતરંગી પદ-મોજડી ઘડી,
ને પદે હેમ-સુંખસા-ઝાંઝરે
રણ્ણરણ્ણ રણ્ણકાલી ધૂરરો,
પછી એ યૌવન-સૌંદર્યવંતી અંગનાએ .
દિશિણિ નવનરંગી

મોદારી કટિ-મેખલા,
 ને નીલિન મનની રૂપલા હાથ
 ઝીલી આભની વાદળીએ
 આકાશી ઝોડપૂત્રીએ ઝોડી
 મોદામણી રૂપલા કાઠ
 ખડો તારણપ્રમથી લનનાએ
 ઉત્તનમે સોદારી સાલરણી કમખી,
 ને દકાયા ઉગિરિ-અરતામગ
 પદને તેજ આધુ મતકપુ,
 ને કેશાવતિ કપાવતા
 નીલયાં રમિનિ દુડા.
 એના રામ-કેશ-નમના
 આભામ પૃથ્વીએ ઘવા
 ને ખીની મધ્યા

એ હતુ ગોધૂમિદાચુ
 ગોકુળનાં ગોપી ને ગોનાગ
 ધેનુ સગાથે પ્રવેશના હતા
 ન દણના ગરસ નેસગામે

એ ગ્રામ-સૌ દર્શ નિહાળતા
 ઉદવણને અણુચિ તબ્યા પ્રશ્ન-યા
 યજ્ઞગનાના સૌ દર્શ-જૂથે,

“ મહાનુભાવ ! મુણાઈ છે કર્ણે વાત
કે કનેપાના સદેશ દેવા
પાવન કર્યું છે આપે ગોકુલ ”

સાધ્વાનુ સર્વ સૌ દર્શ
મળભૂમિએ કેલિત થઈને
શુ પરમ સૌ દર્શનો સદેશ
પૂરુષુ હતુ ?

“ ગોપાગના ! કૃષ્ણુએ કહાવ્યુ છે
કે ‘ હિડ્દને પરમાન દના સમીરે । ’ ”

અને ઉદ્દનના આગી વેણુ
ટાળ કરી મનકો એક.
એતી નયન-કટાગી
ભાગી જાણે ઉદ્દન-ઉરે,
ને કરતીએ ઢાળ્યા નેણુ ના,
પણુ એ પ્રમન રીએ તો
પ્રાન્થો મૂવતા માથાના ચુકટને,
“ ઉદ્દવણ ! કહેજો કનેપાને કે
‘ કહાવ્યા પરમાન દના સમીરે હિડ્દન,
પણુ ન હોય ગોપીને યોગ-ઉપદેશ ’
માને ન મનારાય ગોકુલની ગોપી,
મહાનુભાવ ! ”

અને રોજ કરીને
ગ્ધનગી ગ્ધી-ગ્ધીએ છીધી,
ને રેસાયા મધુર મ્દર.

“ મધી ! ઉદવજી આપ્યા સદેસે
—કે ગોપીને જાને મનાવવા રે.

ગદુગદુ જે રે ધનગ્ધન કીધા,
ભાયા ! કેવા રે લેગ લમે કીધા ?
—કે ગોપીને જાને મનાવવા રે.

અગમ પથ છે રનેદનો, ઉદવજી !
ભના ! સામે એનો અગતે રમ જી,
—કે ગોપીને જાને મનાવવા રે.”

...સગીર થ જ્યું જ હસંગીત,
ને સગાથીયા સર્પા દારિય.
“ ઉદવજી ! રનેદને પિછાડ્યો છે ॥ ”
“ ઉદવજી ! પચિઃ અમે રનેદપથના ! ”

અને હમકે જાગર ગણ્યા,
ને ફરી રેલુ રસાગ ગીત.
“ ઉદવજી... .. ! ”

“ ત્યાગીને ગોઠે જ્ઞાન ને જોગ લાગે મીઠા,
ભક્ષા ! લીરુ જગત-જગજીણે લકડના દીઠા,
—કે ગોપીને જ્ઞાને મનાવવા રે.

પુણ્ય પગમાનંદ ઊતરશે યમુનાકાંઠે,
ચંચળ ચિત્ત અમાઈ રસિળા સગે રમે,
લાલા ! કહેશો, જોગજ્ઞાન કેમ ગમે !
—કે ગોપીને જ્ઞાને મનાવવા રે. ”

અને છેલ્લી તાળીએ

કંકણો રેણુકી રલા.

“ ઉદવજી ! જોગજ્ઞાન છે

જો વસતા લીરને કાજ.

અગને તો આનંદસ્વરૂપ સગે

સાધ્યા ॥ એકતારનાદ

પણ કહેશો, સાધ્યા કૃષ્ણ-સખા !

આનંદે તો છે ને ચંદનમહાનાણી ? ”

અને વહી દોળી કરીને

લાવણ્યમયી સચના એક,

“ ઉદવજી ! કહેજો કનૈયાને કે

નમણા કુખજી સગે

પાસીઓને દે દર્શન.

દરખતે દેસે ગડગે ગોકુળ જોષ

કે ' સૌ દર્પગદ સ્થાને છત્યે
કુન્નનજનાં પૂર્ણ સૌંદર્યનો । ' "

અને એક આવી
સચકંતી કુટિએ સદકાળી,
" ઉદવત્ । હહેમે કનેપાને કે
' ભેવદ્રવરું રસ-ભામિત્યે
કાણુમ્ મદારાજને ને કાળાં મદારાજાંને
સુંગરનાં અમોઘ સદાજાં । ' "

મંત્રમુખ્ય ઉદવત્
નિદાળના રક્ષા વૃક્ષવતી બુધિએ—
તુ વાયના કનેપાના પ્રેમ-ધ્વનિદાસ ?

અને ડગ ભરતી સંચરો
સાવણ્યમયી ને સાસિત્વજરો પ્રભાંમના,
" બહેની ! મિરિધરના સખાએ રિમાદને
અમોસગ્ર લીધા આપણુ ઝંગ
કે કુન્નનરાખીની કીધી વાત.
શમા કન્ટે. મદાનુભાવ... । "

અને હાથેરસની સરિતા સંગે
રેદ્યા મૌંદર્યના તરંગ—
શું મૃદકાર્યના કર્મસાગરે ભળવા ?

(૫૮)

ઉદ્ધવસંદેશ-પ્રજામાં રાત્રિ
ને
રાધિકાછની મૂર્તિનાં દર્શન

અખંડ રાસની રાત્રિએ...

૭... ૭... માત્ર થંભો આભે ચંદ્ર

શું કરી જાઓ આજ
ચાંદની વેરા ઝાલિંદીનટે ?

સારું મજ નિદામ્યું તું,
ને સાગી ર્યાંતા વંદાવનવનગર,
જાજ પોત-ગાની ઉદવજીને
ક્યાં પ નદોળું જાગ્યું મોત-કુટિર

એમજે કમ જાપાં
નંદરામને પ્રભુમીને
ચાંદનીમાં નિદામ્યા ધમુનાજી.

એવે મોકુળનાં જદમન
કનૈયાની કથા કરતાં સુખાપાં
કામગ કરી મોકુળની ફેરીએ.
“ જનાં ઉત્તર્યાં કનૈયાએ,
જાણ ! મોકુળનાં નામ,
નથી જુલાતાં ઘડી’કે એ
મધુસૂદનનાં જાળપરાકમ ! ”
= એ તો મજમૂમિના પ્રભાવ !
ન નીવડત સતુદન કનેયે।

મથુરા વરયો હોત મથુરેર સન્ને તો ! ”

એ જોરવરાળ વાળી
 સુગાંધ ઉદવચ્ચ-કળે.
 ત્યાંથી સમરીક છેટે
 ટૂંક પ્રગમનાઓ ફગતી તો
 કનૈયાનાં બાળ-ખેલ-સ્મરણાં.
 “ બાપ ! બહુબહુ દીક બાપ
 પડ્યા ને પાગકાના,
 ખલ્લુ બરોબરુનિને કનૈયા
 રિસરાતો નધો સમરાકે
 પડ્યપડ્યાથી મે લાગે છે એ,
 માડી ! અંતરદાડે મીઠી ! ”

અને કમ બરતા ઉદવચ્ચ
 વણા મનોગમ વેણા.
 “ અ...હા ...! હા કુધ્લુ-પ્રેમ !
 બાળકનો ■ મેટેલો બાતા,
 ને જીવનસખા છે કિશોરનો,
 ટૂંકનો ઠ સૌર્યવતો પુત્ર,
 ને ટૂંકનો છે વહાવસોયો બાળ,

ને રંગીને હે રસરમણીને
ધારોધારો એ મજનાય.
એ મજનૂમિ...!
આમર રહેશે આર્વાચને
ગુજ મોહામણા નામ !”

અને આ બધા ઉદવચ્છએ
કાપિંદીના કહિયા દીમલ્યા.
“ અરે..... ! ”
અરિયર થયા ઉદવ-નેલુકા
ધડીક નિહાળતાં આભચક્રે
કે “ મમુના-તટે
શું અનેક ચંદ્ર બિખાંતા ? ”
એ હતું ચંદ્રમુખીઓનું જંદ.
અનંત આલના અનંત ચંદ્ર
ફસડા સા વેરાણા બાણે
મમુના-કાંડે સોદંતા-
શુ રમણીસૌંદર્યનંત શુભર-ઉઘાને ?

અને નવણે નિહાળતા ઉદવચ્છ
કણે સુણી રસા પછી

દેવ-રપર્યાંસી વાત...!
 " સખી ! અખંડ રાસની
 આજ છે પ્રેમ-પરંખી.
 રમરે છે ને એ મંદોદર ! "
 " બહેની ! વેળું ચાછંતી
 સાન, જાન ને માન મેલાવની.
 ને મૃદકાય તથા
 આજ યગુના-કાંકડો,
 કોણ જાણે, કેમ...? "

એ રજું અધૂરું વેળું
 રૂં અખંડ રાસની રમરખાએ !
 " સખી ! એ રસની દત્તી
 રદિયાળી રસ-વાન. "
 " બહેની...! "

અને એણે માણ
 એ રદિયાળી રસ-વાન :

• • • • •
 " સખી ! સદિયર ! સાહેબડી !
 પૂણિમાની એ રાત !

સખી...!

રાસ ધેનાંતાં,

તાળી દેતાંતાં,

ફૂદડો ફરતાંતાં

સખી ! આગ્યો એ મારી વાટ !

સખી.....!

દોલની ચાપી,

દેવા શું ચાપી,

પ્રેમ-ઝળ વ્યાપી,

સખી ! દોરી મને રસ વાટ !

સખી.....!

રસરંગે ધેના,

નિકુજમા અકેસા,

અદિકામા ખેત્યા.

સખી ! એડી એ રાતની રી વાટ ! "

• • • • •

અટક્યું ગીત, ને

રાત પીતી પળ

પ્રકારા તો'તો આભે અદ્રઃ

ફણ નહિ એ રાત્રિ સમે

જ્યારે રેગ્યા'તા છ...છ... માસના

અખંડ ને અનત રાસ.

વહં'તી'તી એ તીરે ચમુના;

પણ તરંગે ન દત્ત મુંઝાર
જેવા દત્તા જગાદીડા-સમયે.
તે જંદાનવનરાઈએ પણ ન દત્તા
વનદીડા સમા ઉઠ્યાસ.
" સખી ! એ રાતડમી ગઈ,
પણ રમરણા રાખની ગઈ । "
" બહેનો ! કનૈયા ગયો,
તે ગઈ જગમનદુસારો । "
" સખી ! સોંકવું ગયું કનૈયા સંગે,
તે જગમનદુસારો સંગે શુંદરના ગઈ । "
" બહેની ! પણ નથી ગઈ એની
અખંડ અનંત રમરણા । "

અને.....?

ઉદવજીર્ણ સુભાષા સાદ,
" આવો...સખીઓ...! આવો...
આજ છે રાસની પર્વણી । "

અને દેવે પડી ચાપી,
નૃપુર રણકારે રણક્યાં,
કંકણ ખણખણ કરતાળીએ.

પળ ન રેલ્યું રાસ-ગીત-
 “ શું કનૈયા વિના...? ”
 “ ના...ના... ”
 “ ત્યારે.....? ”
 “ શું વૃષભાનકુસારી વિના...? ”
 “ કોણ કહે એ ? ”
 સનું દનું રાસ-મંડળ.
 ન હતી એ શરદની પૂર્વ પૂર્ણિમા,
 પશુ પૂનેમ દત્તી ઋતુ હેમંતની,
 મુખ્ય-અંદ ને રાધિકા અંદમુખીને
 શું દીર્ઘ આભના અંદ્રે
 મળ ગનાના રાસ-મંડળે ?

અને છુપાયો અંદ્ર
 એવ સહ આશ-વાદગોની.
 ઋતુ હેમંતના વાતાંલા સમીર.
 “ સખી ! ગઈ રાસેશ્વરી વૃષભાનકુસારી,
 ને ગયો રસેશ્વ કનૈયો ! ”

એ એક ગોપાંગનાવેણીએ
 જાણે નકારતી'તી જગપરણી

રાસગોળાર્ધને લેતા રામ.

એ એક ગોપાંગનાવેળને
થંબ્યાં ભાર્યાં કાલિંદીનીર.

એ એક ગોપાંગનાવેળને
ધાના થંબ્યા પવન,
ને પરસા ટુંદવનવનરાઈના
અપ્રેમ થયાં ડાગીએ.

એ એક ગોપાંગનાવેળને
થંબનાં સર્વને નિહાગીને થંબ્યા ઉદ્ધવજી
આજીગ્રીકપી સમસ્યાએ પ્રેમના.
“ એા મગ્ગ । તુમ્મ વસવાટે
અબ્યામે પિછાપના કૃષ્ણ-પ્રેમ-ધનિદાસ;
પણ કેણી હતી જીભાનકુસારી
રાસેતાની પરમ રાસેશરી ? ”

અને કાઠી ભર્ગા ઉદ્ધવજીએ.
થંબ્યા એ રાસ-મંડળે.
શું સોંદર્ય થયું તું
સોંદર્યવર વિના
કે સોંદર્યવદ્ધરાણી વિના ?

“ રસીલી ગોપાંગના...!
બદુબદુ મગ્ન લામીભમી
કૃષ્ણના પારખ્યા પ્રેમાનુરાગ.
પણ કદેશો લગીર...!
કોણ દત્તી તમ રસદેશની
રાસેશ્વરી વૃષભાનુધારો ? ”

એ ઉદ્ભવજીવેશ્વર
ચતચિત્ત રાધા-કનૈયા-પ્રેમનું
ગોપાંગનાના દેવાનેત્રે
દક્ષમાન યયુ ચિરંજીવ.
વીળી શાન પગ,
વાયા મનોહરિ પર વિચારસમીર,
ને એકેએક પ્રજા ગનાને દેયે
મૂર્તિમત ઘર્ષ શધિકામૂર્તિ.

અકલ્પ્ય કલ્પનાની દત્તી એ
પ્રેમ-રમારકની અણુમૂળી પગ.
એ નિહાળતા ને વિચારતા ઉદ્ભવજી
મંથનના સાગરે ખાતારતા ડોલા.
“ એા મગ્ન ! કોણ દશે કૃષ્ણની

પ્રેમઝીલભુદારે ટપખાનદુલાગી ? ”

અને.....!

અનેક ગોપીદેવની રમરભુએ
 ગમુનાડના તરંગેથી
 દશમાન મધુ ગોપિકાઓને
 રાધન્-તેજસ પૂર્ણ અદ્ભુત,
 અને ઉદ્ભવજીભે
 પછી ઝાંખીઝાંખી થઈ મર્નિમંત
 રાધિકાજીની મધુસી મૂલત,
 અકસ્મત સૌંદર્ય ને
 ગોજસ પરમ ભક્તિનાં
 દતા આઝગદ્રનેજથી એ વધુ તેજામાં,
 એ અદ્ભુત દરે
 દિક્મુક બન્યા ઉદ્ભવજી
 નિદાગી સર્વ મનમનાને
 દેવાના પરિપૂર્ણ ભાવે પ્રમુમતી,
 એ એ પ્રભુમી રલા પૂજ્ય મૂર્તિને,
 એવે મુગ્ધાઈ એમને
 દેવા-અવકાશની અંતરવાળી,
 ‘મનની આત્મરાજીના
 દર્શને પાવન બનો !’
 “ શું..... ? ”

ઐ પ્રથમ ઉદવચ્છનો
 સમ્યો સુખીને ગોપાંગનાકટેથી
 આરતિ, અંજલી ને અર્પ્ય દેતો મ્હને,
 ને સાચા એના એકતાર
 રાધિકાજી-પૂન્ય-પ્રેમ સંગે,
 શું એ કનૈયાની વદુરાણી
 હતી ?

• • • • •
 " ગિરિવરધરની એ વદુરાણી હતી,
 મજની વનમધની વિદ્યારિણી હતી,
 કૃષ્ણજીની રાધા ગમ-ગણી હતી,
 જગવન-કૃષ્ણે જુગારિણી હતી.
 એણે વનરાધાએ યોગ કૈંદ સાધ્યા,
 એવે પરમ-પ્રેમ-સોણુયાં સાધ્યા.
 ગિરિવરધરની એ વદુરાણી હતી
 એ પૂજ્ય આનંદની સમાધિ લઈ
 કંદુલસીમાળાએ સમાધિ મધ
 ગિરિવરધરની એ વદુરાણી હતી.

• • • • •
 ગીત અટક્યું, ને
 ગોપીઓનું સકલ રાસજી
 ભાવનાએ પ્રણમવું હતું

કેવાના હેતુ-માધુર્યે,
 ઉદયછ વંદી રવા વિચારણાએ,
 ' શું આ સોંદર-મૂર્તિ સમિશ્રાન્તી
 રૂપ-કંઠે ગુણગીતી માળાએ
 સમાતા ? '

" ઓ મન.....!

પોણ ભાગ્યવંતું ?
 રૂપ કે સમિશ્રાન્ત ? "
 અને ઉદય-નેખતેથી
 ધારા વહી પ્રેમાશ્રુતી,
 અને દગ્ધમાન આકૃતિએથી
 પછી સુખાનુ વાણી...
 પ્રેમ-મંદિત ને જ્ઞાન-યોગનાં
 નળે વેરાણાં રૂસર્ગ...
 " ઉદયછ ! પ્રેમમૂર્તિ કેનેવાના
 અંતર-સખા છે સાચા આપ.
 હજી એ ઓસરતાં નથી
 શું આપનાં યોગ અને જ્ઞાન ?
 બાલ દષ્ટિએ પેખતાં
 બાસો છે આપ છત્રનસિદ્ધ,
 પણ નિહાળે નિજ અંતર-દષ્ટિએ.
 નથી યોગ કે નથી જ્ઞાન,

પરુ છે અનંત સૌંદર્ય,
 ને સૌંદર્યના અભોધ આનંદના
 અવનીએ કરવાં છે
 અતગ્ધ માનવજીવનમાં
 જે એ સૌંદર્યના આનંદે વમી
 સાથે પદ્મ-આનંદ-દીપ્તિ પ્રવાહી '

શધિકાજી-વેણુને
 ઉદવજીના ચિત્તારસાગરમંડે
 જારધુ મદા મંથન.
 " દેવી ! વિરક્ત થઇને સંસારેથી
 સાધવાને પરમાત્મપ્રવાહી ? "

પ્રતિભાજરી શધિકાજીમૂર્તિ
 બસતી'તી અજના સમીરે-
 ઉદવજીના ઉદેમતી મનઃકોપણ ?
 શાંત ઊજુ'તું પ્રજ્વળનાટ દ
 કરજીધને કરતું વંદના.
 એવે ફરી સુણાયો ઉદવજીને
 પ્રશ્નનો પ્રત્યુત્તર.....
 " ઉદવજી ! ન નસાય સંસારેથી
 નસો કરી યોગ-જ્ઞાનના દાહકનો.
 વસો સંસારે, ને

પમવિશેષમર્મિયે ઉનામે
 છત્રને નિઃસીમ આનંદને...
 આનંદરૂપમમૃતમ્ યદ્ વિભાતિ ।
 ને જનો આનંદકાય.
 આપમેળે પછી રગસે
 આનંદમયનામાં અધુરું કાળ,
 ને મહીથી જીતે પ્રેમનો ધ્વનિ,
 પડી શ્રેમે છત્રને સંસાર.
 પ્રેમ... પ્રેમ... પ્રેમ ..
 નૌયેયામ્યાત્ કઃ પ્રાપ્યાત્
 યદ્વેપ ભાવકાશ આનન્દો ન મ્યાત્ ।
 એ ભક્તરાજ...!
 દશ યે ન પિછામ્હી દેવ
 તે પ્રેમની પગિલાય,
 ને પ્રમળે પ્રીતે
 પ્રેમાવતાર નંદદ્રુસારને । ”
 પ્રેમના વાવા સમીર,
 ને પ્રેમમૂર્તિ સમિકાશની
 કૃપાં વેરી પ્રેમ-દાગળાં
 અતર્કાન થઈ પીરીપીરી.

અને...?

૩૨ ભર્ષા ઉદયશ્ચમે.

" ઓ જગત ! દિમાદિએ ચોગગાન સાધું ?
 કે મજાજંદાને સાધું ભક્તિ ? "

ચંદ્ર-આસિખાં યમુનાનાં જળ
 બે તીરે વદંતીતાં.
 એવે તરંગ નિદાજના ઉદવજ્રને
 દુરથી પુનઃ સુખાયા ગોપીશ્વર.

• • •
 " ઓ પૂજ્ય આનંદની મમામિ લખ
 કંદુલમીમાળાએ સમાધ મધ.
 ગિરિવરધરની એ વદુરામ્બી દતી । "

• • •
 ગીત અટક્યુ.....
 ને ઉદવજ્રએ પ્રત્યાં યમુનાજને,
 " મજા-સરિતા ! શાશ્વ દશે
 શધિકાજની ભક્તિના પ્રકાર ? "

અને કાલિંદીના તરંગેથી
 ઉદવજ્રને સુણાયું જળતરંગગાન,
 ગુંજારવ કરવું મધુર સ્વરે.....
 ' પ્રેમવદ્ધણા ભક્તિ... ' ' પ્રેમવદ્ધણા ભક્તિ. '

(૫૬)

ગોહૃલથી મથુરામાં ઉદ્ધવછ
ને

અકૂરતું હસ્તિનાપુરગમન

કૃષ્ણ...કૃષ્ણ...કૃષ્ણ...

કૃષ્ણમય મથુરાનગરે

ગોકુળેથી પધારી ઉદ્ધરણ-
મંત્ર મુજમા । રાધિકાજીનાં મતા ?

એ રાજમહાત્મા-ઉદ્યોતેથી
અડધા ભવનના સોપાન,
રહજી પ્રતાપરતા
પ્રેમ-વશજી ભક્તિના

એવે નિચાગજીખડે
મથુરેશ વસુદેવન દન
ઉત્તેગતા ના આર્યાવર્તનાં ભતિ-સ
‘ નભો । પ્રભો । ”

ભક્તિબીના વેળે
અરજીના ઉદ્ધરણે કરી
‘ પધારો, ઉદ્ધવજી ।
આનંદે તો છે ને પ્રજાપૂમિ ? ’
‘ અન્યુત । આપની લીલાના કથા-અમૃતે
ને રાધિકાજીની અતરીક્ષ-આશિષે

પ્રારબ્ધ પૂરું કરે છે ત્રણ
આપ-રમરણ-આનંદની સમાધિએ । "

અને અચકા ઉદવજ્ર
સોદંતી નિહાળી કૃષ્ણક ઠે
ત્રંદાની મોહનમાળ,
" શું છુલ્લરીની માળાએ
ગિરિધરનાં વહુરાણી સમાણાં । "

અને ફરી શુંબધુ ગોપીગીત...

• • •
" એ પૂણું આનંદની સમાધિ સદ
કંદુલસીમાળાએ સમાર્પ ગઈ.
ગિરિધરની એ વહુરાણી હતી । "

• • •
અને...!

વીની પગ પગી પગ.
" કોને પૂણું ? ગિરિધરને ?
કે કંદે વિરાગ્યાં ગિરિધરનાં
વહુરાણી રાધિકાજીને ? "

એ સમરયાના ઝૂલે ઝૂલી
 વેળ વઘા ઉદવજ,
 “ પ્રભો ! જ્ઞાન, ભક્તિ કે યોગ પૈકી,
 કહેશો, ક્યા મારગ
 સિદ્ધ હશે અભ્યંતરે ? ”
 સર્વા દારવ, ને પછી
 રસાં મોહનાં મતકામણી
 વેરતાવેરતા વેળ-કૃષ્ણ.
 એની ગૂંચી ઉદવજએ માગ,
 ને મહીધી સર્વા કૃષ્ણવેળમર્મ.
 “ ઉદવજ ! મહામત્ત ઉદેશ્ય મથને.
 આર્થબૂતાણુ આપ છે મહાનુભાવ,
 પધારો આર્પાવતની ઉચ્ચ ભૂમિએ,
 ગિરિ કેસાસ ખાસ છે ડોવા
 દિમના બાધ્યા ઝૂલાએ,
 ને ઉપર ઉમાનાથ
 ઉડે છે અઘાઘના બેચ
 દિગ્દિગ્ધિની એગાકિની સુધાએ વસી ! ”

એ યોગ-મારગ
 ચીખા યોગેશ્વર કૃષ્ણે,
 ને ઉદવજએ સર્વા ડગ

મણીમણી પ્રીતે.

ઉદ્ધવજી ગયા, ને
 પ્રવેશ્યા અકૂરજી વંદીને,
 યોગેશ્વર મથુરેશ કૃષ્ણે
 યોગ-પોથી બંધ કરીને
 ઉઘાડી કર્મયોગની પોથી.
 " પધારો, અકૂરજી...! "
 " પ્રભો ! આણા...? "

અને...?
 આપીવર્તનો ઇતિહાસ
 યુગદ્વાપરની સંખ્યાએ
 કરાવતો'તો પ્રત્યક્ષ બનીને
 અનાર્પણાવનાની પ્રતીતિ.
 " પ્રભો.....! "
 " અકૂરજી ! પાપ-પુણ્યના સંઘામ
 અદિકાળના નગ્ની અવનીએ ! "
 " પ્રભો ! અનાદિકાળના છે
 ગુણ-અવગુણના સંઘામ.

મગ્ધ, કમ્બ, વારાહ, ત્રિપંદ...
ને ત્રેનપુત્રે મે રામ-રાવણ-યુદ્ધ ! ”

“ અકૂરજી ! સંશેષે કહે છે
યુગદ્વાપરનાં આલેખ્યાં ભાવિ.
તમસાને તીર વાદમીક્રિએ
બાળીંતી સારી રામાયણગથા;
ને ખેલાયાં રામ-રાવણ-યુદ્ધ.
એમ ખેલાશે જયના ઇન્દિયાસે
મહાશ્વાતના વિજયનાં યુદ્ધ ! ”
શું અગમ ભાષાતાંતા
મથુરેશ !

અને...
‘ પ્રભો... ! ’ એ દીન વેણમે
વંદા અકૂરજી ! સુગુના
કૃષ્ણની કાંતદર્શનભરી આંખવાણી...
“ અકૂરજી ! સંગેત્રીએ લાગ્યાં વેર-એ
વિનાશના લખશે ઇતિહાસ.
કુરુ-પુત્રો હસ્તિનાપુરે

આમંત્રે છે સ્વયંવાચ્યો વિનાશ ! ”

“ શું સત્ય ? પ્રભો...! ”

“ અકૂરજી ! સત્યનાં સિદ્ધ વાક્ય

વહું છું તમ કને આજ.

પધારો હસ્તિનાપુર, ને

રાજ દ્વૃતરાષ્ટ્રના વર્તનના

આણે સત્ય વર્તમાન ! ”

અને વિચારખંડેથી

કમ ભયો પ્રણમીપ્રણમીને

ભક્તિરત અકૂરજીએ

પછી યોગેશ્વર કૃષ્ણ.....?

મલક મલકયા મલકામણે.

ઉદ્ધવજીને પાડ્યા એમણે હિમાલયે

મંથન કરી કાઢ્યા માર્ગ

દાન, યોગ ને ભક્તિગેથી.

પછી અકૂરજીનાં પ્રસ્થાન

કરાવ્યાં એમણે હસ્તિનાપુરે...

શું ઇતિહાસે અમર રાખ્યા

જય.....?

આરતી.....?

૬

મદાભારત.....?

અફરજીએ તલચો ખંડ
 ને પ્રવેશી પ્રતિદારે
 સૂચવ્યાં પત્રિકાવાદિનીનાં આગમન.
 " પ્રભો.....! "
 " શું છે ? પરિજન ! "
 " પ્રભો ! આવી છે એક સંદેશવાદિની. "
 " પ્રવેશાવો, પરિજન ! "
 એ વેણે બહુખર્ચાં કરેલું,
 ને પ્રવેશી પ્રેમ-પરિચારિકા.
 " સૌ દર્પભૂતિ મથુરા-રાજન....!
 પુછાવું છે ચંદનદિનીએ
 કે ' કે' દિ' સોદાવશે શુગરભાવન
 રસરંગે રમવાને કાજ ? "

અને વાપા સમીર,
 ને સંદેશવાદિનીને ભારી
 વચનપરિપાલનની આશ
 કે ' ચંદનદિનીના ચંદનસોદ્યે
 રમણ કરશે રસરાજ ! "

તાં ય પ્રણય-તુફાન

સામના કરતી'તી એ

અનિલે વીંઝતી પદ ને કહેતી .

કે ' લહેરજો...લહેરજો...અનંગના સમીર ! '

અને મહેલના સે.પાને

ડગ ફેતી, એ કૃષ્ણ-ઝીંઘી

ધવલી વદી જણકો કરી.

" ઝોડો, ઝોડો, ઠગારા !

આટઆટલા દિ'ની અવધ

શું આજ આવી ? "

" અંદનનદિની ! પુકાર કર્યો તુજ રસે,

ને રોધર બની આવ્યો હુ .

વિરહ છે પ્રેમનું પૂર્ણ ઉદીપન ! "

આરસની ફરસગંધીએ

કેસાવસિએથી વેરાતાં'તાં

જળ-મોતીગંનાં બિંદુ.

ને એમ ને એમ...

એવે તરતુ ફેલક એક
 પૂન્ય કાલે, ને
 મનુ રમણોના રમણે
 એના કરસપચને
 નીરે તરતીના દેવા-ફેલક
 પુષ્પધનનાના બાણે ક પ્યા
 ને બાળા બની વિદુરજ
 સીતળ નીરે ઉઝા બાસી,
 ને ડગ બર્ષા કંઠકને
 શુ સરોવરની ગુદરી
 એના સૌ દર્શ-સરોવર
 ધરતીએ બરવા ખસારતી
 હતી ૪

અને ૪
 એક પગ હતો નીરે ફેલ્યો,
 ને બીજો હતો તીરે
 એવા સુ દર્શના દરમે
 બનશ્યામની લાગો દેહિ
 પ્રભુમક પે અ ગચેના ક પી,

તા ય પ્રણય-તુફાન
 સામના કરતી'તી એ
 અનિલે વીંઝતી પદ ને કહેતી
 કે 'લહેરબો...લહેરબો...અનંગના સમીર !'

અને મહેલના સે.પાને
 ડગ દેતી, એ કૃષ્ણ-ઝીવી
 ધવલી વદી જીલ્લો કરી.
 "હોડો, હોડો, ઠગારા !
 આટઆટલા દિ'ની અવધ
 શું આજ આવી ?"
 "અંદનનંદિની ! પુકાર કર્યો તુજ રસે,
 ને રસેશ્વર અતી આવ્યો હું.
 ગિરહ છે પ્રેમનું પૂણું ઉઢીપત !"

આરસની ફરસમ'ધીએ
 રેસાવલિએથી વેસતાં'તાં
 જળ-મેતીડાંનાં બિંદુ.
 ને એમ ને એમ...

અને દસ્યા કૃષ્ણ,
 ને રમણાએ ચાચો વિલાસ !
 જાણે પુષ્પધન્યાએ પધારીને
 શૃંગારે રાખ્યાપો'તો રાખનખંડ,
 ને નેપથ્યેથી જાણે
 સુખાના કામોદીપક વાલિ'તરવર.
 પીળા, વેણુ ને ધદંગ
 મંદનગાવાનાં અષ્ટ અંગે જાહેલાવતાં'તાં
 વિલાસના સોગસોગ શૃંગાર,
 " ચંદના ! વિલાસ-મારમગની
 તું છે રસ-પ્રવાસિની.
 મુજ સંગેનો દિવ્ય વિલાસ
 હવ કરશે છુજ જોતિક વિલાસનો. "

એ પુષ્પ-વેણુએ
 નવોદાભાવ-દીપંતી રમણી
 હમ એક પાછળ દહી-
 શું મોહનાવરના કર-આલ્પાનેથી
 તાસના ?
 પણ એ દેતી'તી.....
 દિગ્ધર્મા મર્મવેણુએ આમંગણ.

" રમણ ! બર્પાબર્પા તમ સૌંદર્ય
મસ્તાનાં છે મુજ ઉરફૂલડાં શાં;
પણ નાચ...!
મ આલિંગ્યો મુને.
સ્નાન કર્યા મુજ અંગે
પરિધાનીશ સ્વચ્છ રંગીલાં ચીર,
ને તમ ઓવારણાં લઈશ
મ અડશે... મ અડશે, મોહનવર ! "

અને વાઈ મસ્તાની હવા.
સુંદરી હતી સુંદરવરના કળધને—
પછી સુંદરવરે વિલાસ-ઉલ્લાસે
સોહાબ્યા સોજ સુગાર,
ને ફૂલદાનીએથી લઈને
અગ્રોડલે ઓપાવ્યાં શીર્ષફૂલ.
" અંદનકિશોરી ! ઉઘાનનાં ફૂલડા
આજ અતેરી યૌવન-સૌરભે
મહેકે છે તુજ શીર્ષફૂલડા બની ! "
" શામુગાગ્ધુહારની પ્રભા છે, નાચ ! "

અને શિર નમાવ્યું સુંદરીએ—
બાણે સૌંદર્ય નમ્યું
સૌંદર્યને પ્રણમતું.

ને ચિંદરના પૂર્ણ લાવજી રંગ,
 " રંગીલી ! કેલ'ક આલેખ્યા રંગ ? "
 " રેલાશે રંગ એવા, રંગીલા રંગ ! "
 અને સરખામણે શરમાલુ
 નવવધી ચંદનખાણ,
 ને ફેલાવણે વેળો ગૂંચી.
 " ધનસ્વામ ! મુજ કાળા ફેરો
 સા મુંઝવ ગૂંચ્યાં ? "
 " ધનલા ! તુજ સ્વામ ફેરો
 વણવ છે મુજ રંગ ! "
 મું વિલાસ વજીતોતો
 વિલાસ સંગે !

અને... પાંડી...
 દર્પણખાજે પડેલી મલી
 કનૈયે સોનલ કંઠાવટી.
 " ચંદના ! કર શાખણગારી લીધી.
 કપોળ-ચંદ્રક ભમર-મંપરિંદુએ
 લીધો અનેરો આજ ? "
 " કુખ્યુલ ! લીધી કરે પવ
 રંગ કંઠાવટીએ ખૂટશે તો ? "

“ રંગીની ! ન ખૂટે શુભારસજનના
 રસ-રસાળા રંગ....
 પણ કે જે કેમ બીડ્યા
 પોયણા શા તુજ ઓહ ? ”
 અને એ સન્નિવતી
 વહી મર્મ-વેણુવાં,
 “ નાથ ! ક્ષમા કરજો; પણ
 અધીરા મુજ ઓહ
 તનસે છે તમ હૃતક્ષતને કાળ. ”

અને હસ્યા શુભારેશ્વર.
 “ શુભારિણી ! તુજ નાસિકાએ મણિ-નથડી
 કેમ બાસે છે તેજલી ? ”
 “ શુભારવર ! નથડી છે અણુનિતરી.
 ઉતારશો ને ? નાથ...! ”

એ વહી મર્મ-વેણુવાં,
 કે કલ્પઅણુખણ્યા કરે વી ધની
 કૂવ-સોદામણી સેજડવી.
 “ રણકરંગીવી ! શા રણકે છે કંકણુ ? ”
 “ ઉદનાસના ગાને ...! ”

અને... ?

“ મું જોડેલો મધુરાએ
સોહાવે છે મુંદર રાત્રિ ? ”

ચંદનજ્યે રેલાં
મનસામણાં કટાક્ષમણાં
ને ચંદ્રમાએ વિદ્યુત્તળ જાની
આભેથી દોધી દૂધડી
ચંદનગદ્ગાડીનાં નીરે,
પણ.....?
ન લાખ્યા એને તાર
મધુરો મૂરતના વસવાટના,
પણો ચંદ્રે જાની નિરાશ
પ્રશ્ની તારલિકાઓને;
પણ ઉત્તરરથાને
પૂજાએ સામે પ્રશ્ન
કે “ ક્યાં નધી પોમયોએશ્વર
ચૈતન્યમય શ્રદ્ધા સદી ? ”

એ અર્ધચંદ્રરાત્રિને
પહેલો પ્રહર...
બીજો પ્રહર...

ત્રીન્ને પ્રહર....

ચોથો પ્રહર....

શુ' ભોમીઓની પૂજુ' થઈ

રાતડલી ?

પણ...એ... ?

એક યોમી હતો...એક યોમી હતો...

યોમીઓનો એ હતો યોગેશ્વર.

રાત્રિને એ એ કહે કે ' પડીક થંભા ! '

પણ...એ... ?

ન હતી યોગિણી.

રાત્રિના વીતંતા પ્રહર

એને શોક્ય શા ભાસ્યા.

આધે હતો અર્ધ' ચંદ્ર;

પણ એ પ્રણયમૂખી બાળાની

સેગડલીમાં સમીપે સોદ'તો'તો.

પીપનસૌંદર્ય'નો પૂજુ'પૂજુ' ચંદ્ર.

અને ભર્યાં ડગ....

ચતુરચિંતને બાલકિશોરીએ

ન ગળે સેજતો સાથી એમ.

એ સપનમૃતે

જાણાજાણા બગલાંતા

ધી-ધીવે-તા દીપક,

પ્રતીક્ષા કરતા વડેલા પ્રભાતની

એ નિદામો રવી

પોદડા પ્રાગુનાથને

રમણાં એને નિરદ

કે ' પ્રાત કાગે તજશે સંખ્યા

શુ રિજોગના પ્રસરાવડા

અધકારે ' '

અને ' '

રસ-રસજનની રસીલી

અખીલના બાવે અજરૂંતી હતી

આમે હવાઈ અર્થઅદ્રપકાસજી રજનીને

“ સખી રજની ! હિવાના હૃદય તું રોક,

રોક

ધરી'ક રોક

બહેની ! રોક

-સખી રજની ! •

ઉપા રાજશે, ને બહેની ! તું બાગશે !
રંગ રેલશે, ને પ્રભાત પરાગશે !
રોક ..

ધડી'ક રોક...

બહેની ! રોક.

-સખી રજની ! •

બહેની ! તારી સેજમાં તારસિયાનાં ફૂલ છે.
બહેની ! મારી સેજમાં પ્રણય અણુમૂત છે !
રોક...

ધડી'ક રોક...

બહેની ! રોક.

-સખી રજની ! • "

• • •

પણ.....?

રોકો ન રોકાઈ રજની.

અનિલ વામા પરોડના,

ને સેજ તજ સલજ્યાએ.

" ચંદનપાલા ! સોહામણ પ્રભાત

આજ લાગે છે રજિયાત.

વિલાસે વિરાગો છે વિલાસ ! "

અને વીતી પણ.

પૂર્વ પ્રકાશ આજઆજ

પરોઢિયાના પદેલા અગ્નિવાસ,
 " વિદાય સઉ ને ? બાલા... ! "
 " નાથ ! પુનર્મિલનની અરથ ? "

પરન વાયા...વાયા...
 સખેત અવકાશ વીધી
 શું પરમલના ?
 " બાલે ! વિદાસના સ્વગરે
 માયાને મંથને સમાની
અર્થાત્ ?
 માયાને માયાએ આરો.
 હું કશ રહી છે તુને
 અંગસ ગતિની આસકિત ? "

અને શાંત શ્રુતિએ પછી
 એ ભર્થા પીરંધીત;
 અને અંદન ગ્રાસી.....
 ખમ્બરતા મોહનવરને
 અનિમેષ નયલે નિહાળતી રહી
 વાયા વદ્યજ્ઞાના આદ્ય અગ્નિવાસે.
 પીળા પીતાં મરનાં સૌંદર્ય
 શું જિમંતી જિયાની એકલગીએ
 જઈ વાળ્યાં ?

(૬૧)

હસ્તિનાપુરેથી અકૂર-આગમન
ને
પાંડવોના સમાચાર

મથુરાના મહાલયમાં
સિંહાસને વિરાજ્યોતો યુગપુરોત્તમ,
ને લલના ટોળતી'તી વીંઝણ
ઝૂલતી, સૌંદર્યના અનિલે.

અને હીરલાજડયા પાટે
પડ્યો હતો મધુરમુકુટ,
ને આર્યોવર્તના પાયર્ષા નકસા

કહેતાંતા કાગળા હનિહાસ

એવે એવેલી પ્રતિહારિણી
મગનના મનેલી રાગમહાવધનસંગારે,
પદ્મ વિનયની જાણે પાસિની
એ પ્રથમ વધના મહેનેથી
હવે બીની તી પૌનના અરખડે

એના અમનારણ્ય
જાણે રેલાયા કૃષ્ણખડે,
ને કાઝરજીકારે
કૃષ્ણજીવે કૃષ્ણના જગરે,
ને મણિન કુકલ અન્યા
અનકારતા કલામય ખડે
જો મળગોપામનાને ધેનું કરણ મુખક
વ્યાકુળ કરણ બારણ પ્રતિહારિણીને,
પદ્મ એનાં નયને હતી
કહેલી કે કાવળી નગર
" કૃષ્ણજી ! હરિનાપુર પાઠના અકરજી
કહાવે ॥ પદ્મજીમ
ને પાવે છે
આજના મિલનની આજી ! "
" પ્રવેશાવો ! "

એ કૃષ્ણવેણુલે
 પ્રણમી પ્રતિહારિણી.
 અને..... ?
 પ્રવેશ્યા ભક્ત અકૂરજી.
 ભગવાનને નમ્યા ભક્ત
 " પધારો, અકૂરજી....!
 શી છે હસ્તિનાપુરની જાણ ? "
 આસન સૂચવ્યું ડરસ કેતે
 એને શિરે ઝીલી...
 કૃષ્ણપાય સમીપ બેઠા
 પડ્યા બાળોઠે અકૂરજી.
 " પ્રભો ! હસ્તિનાપુરે.....
 કુદૃબ-હલેશનાં પનાણાં છે ખીજ ! "

અને વીતી અખોલ પળ.
 પણ પછી વધા મથુરેશ,
 " અકૂરજી ! યુગ દ્વાપર બાળે છે
 આર્યાવર્તે વસમાં બાલિ.
 ઉત્તર ધ્રુવે વેદ સર્જાયા,
 ને સંસ્કૃતિએ માંડ્યાં દક્ષિણાવન,
 ને દીપા વેદનાં જ્વન-જ્ઞાન ! "
 " પ્રભો.....! "
 " અકૂરજી ! નરસિંહ અવતાર છે

અનીક પાશવ ને માનવ દેહ મિશ્રિત,
એણે દિવ્યવક્ત્રિયુને હળી
ધીનવૃત્તિ ટાળીને દીધા
માનના જન્મત-ધૃતિદાસ ! ”
“ પ્રભો !.....પણ..... ”

એને અવરોધીને
વેણ વઘા મયુરેશ,
“ અકૂરજી ! સુણો સ્વારો ધૃતિદાસ
જન્મતની ક્ષરકૃતિનો
લ્લપ્તો મુજ આખ્યાને,
પાળી એણે વઢાવી દિગ્માદિની ગિરિઆજ,
ને યોગર્થમાને કાઢે
ઉત્તરેથી આખ્યા આપોંએ
પારાણુરીએ સુખ્યાવ્યા વેદ.
પણ.....અકૂરજી !
રાત દેહકેદમાંએ સીલ્યા છે ? ”

અને કૃષ્ણજી...
સંશેપે સ્વચ્છાવ્યા અકૂરજીને
સરકૃતિ ને અસરકૃતિનાં
અમર મુચરેતાનાં ઘર્ષણ.
“ અકૂરજી ! સમયક્રંતએ પાળી પિતા-આજી

ને સીતાજી સંગે સોહાગ્યા

વનના વસમા વાસ...! "

" પ્રભો.....! "

■ અકૂરજી ! એ હતી

સંસારના સંચલનની ભાવના

કે પુત્ર થાને પિતા-આજ્ઞા,

ને ન તમે વહુરાજી

મરણાતે યે વરના સાથ ! "

" પ્રભો ! હવે પારખુ છું

રામ-રાવણના યુદ્ધમર્મ

કે સંસ્કૃતિ સંગે અવિદ્યાનાં

હતા એ ઇતિહાસ-સમરાગણ ! "

" અકૂરજી ! હજી યે છે ભારતવર્ષે

આર્ય ને અનાર્યનાં સંઘર્ષણ ! "

અને મલકયા અકૂરજી

વદતાવદતા વેણુમાં,

" ન કૂટનીતિરમયત્ત શ્રીકૃષ્ણસદશા પુરા । "

એ અકૂર-વેણુએ

મલકી પરિચારિકા જાનીજાની

વીંઝણ દોળતીદોળતી—

શું અર્થનિરુદ્ધ ભારમાં હશે

અકરુણેવેળા ?

" અકરુણ ! હૃદયના જગતના છતિદાસ;

પણ આ છે દસ્તિનાપુરના ? "

" પ્રભો ! અપરાધન મૃતચંદ્ર

મુખપ્રેમે છે પેનાપેલા,

ઉત્તરાધિકારી સુવરાજ દુર્યોધનને

વરી છે કલેશ-કલહની દેરી.

પિત્રાઇ પાકુ-પુત્રાને

વમના પેખે છે દૂત ! "

અને જ્યાંયુ દાસ્ય

મતકના કૃષ્ણ-મુખડે

" અકરુણ ! બાળેશ વેળુ દેશે

સખની સાગી પ્રતીતિ ! "

" પ્રભો ! " એ વેળુએ ઝીલા

ને વળુ'ંબા દૃષ્ટિએ પારખ્યા

અકરુણે દસ્તિનાપુરના છતિદાસ.

" પાંડુમુખ પાલ્લવીની

કૃતીમાતાએ સહી બધા,

ને કહાવ્યું છે આપ મહાભારતને

કે " સંબંધની દૃષ્ટિએ

દુઃખની છોડે ગાહ,

ને આશ્રય દો સરભાગતને ! " "

મનકયા મથુરેશ મુખડે
 “ અકૂરજી ! પાકુપુત્રે ને મૃતરાષ્ટ્રપુત્રે
 શાશા છે વિચાર-વિરોધ ? ”
 ‘ પ્રભો ! પાચ પાકુપુત્રો પૈકી
 અર્જુન છે શાશાનળીની દક્ષતા
 ને બીમએને કે અપ્રતિમ મળ
 મૃતરાષ્ટ્રપુત્ર કૌરવયુવરાજ દુર્યોધનને
 સાને છે પાડવશૌચ ! ”

અને નીતી પણ ..

‘ અકૂરજી ! શાશા વીત્ય વીત્યા,
 મહેશા, પાડવશિરે ? ’
 “ પ્રભો ! કિશોર પાડવકૌન્ડકુમારોની
 હતી ઇત્થ-અત્થ-નિઘાની
 હસ્તિનાપુરે પ્રતિસ્પર્ધા
 એવે ?
 ખાજુવિદ્યાએ શ્રેષ્ઠ
 અર્જુનને જીત્યો પેખી
 કૌરવયુવરાજ દુર્યોધને
 ‘ કર્ણ ’ ના દીધા નામ
 કે દ્વયુદ્ધે ખેની અર્જુન
 સિદ્ધ કરે શ્રેષ્ઠતા
 પણ અર્જુનને પછી .

હજારો ' હારીપુત્ર ' સંખેથી
 લીન માન્યું પ્રદ એને સંગે,
 ને એને દાખા
 બાપ્ત, દ્રોણ કૃપાચાર્ય આદિ,
 મદ્રા મદ્રાસપોએ સમર્થન.
 પછી એ જનપ્રીતજી
 યુરગજ દુર્યોધને
 હારીપુત્ર કહ્યુંને દીધે.
 રંગીલો... અંગદેસ ! "

ધરીકે અઠકપા અકૂરજી,
 " પછી ? " એ વાત ચલાવવાનું સૂચન
 કૃપ્પજીએ દીધું, ને વચ્ચે એ,
 " પ્રભો ! પછી જોઈએ બે
 બાણવિદ્યાના સમર્થનોનાં પ્રદ,
 ને પાર્થે જિત્યો હજાર ! "

અને વીતી પત્ર પછી
 વચ્ચે ગયુરેસ મહાકી,
 " અન્ય કોઈ સમાચાર ? અકૂરજી ! "
 " પ્રભો ! મદ્રાસની યુરગજ દુર્યોધનને
 હતી લોભકમોની બળવિરુદ્ધતા.
 એનાં કદવા કાસળ

ભોજનિયાંએ દીધાં ઝહર,
 ને ઘેનવશ બીમસેનને
 મોડોમોડો યે વ્રાતનિર્ગમન પછી
 ઝખ્ખડેથી ફગાવ્યો ફંગોળી
 વહંતા જમનાન્તરંગે,
 જ્યાં પ્રભાવ હતા કુદરેતના.
 જળે શોષ્યું ઝહર;
 ને હેમખેમ રણો બીમકર્મા.
 અતે અટક્યા અકરજી
 ખનનન સુણી ઝંઝરઝમકાર,
 ને પરિવ્યારિકાએ દીધા નમીનમી
 રાજકાજની ઠરેલી રીતે
 દૂરો પાઠવ્યા સંદેશ.
 “ કૃષ્ણજી ! રાજ્યસીમાંતરો આળેા દૂર
 પ્રણમી યામે છે
 આપ મહાનુભાવનાં પ્રત્યક્ષ દર્શન ! ”
 “ પ્રવેશાવો..... ! ”

અને સંદેશવાદકે
 દીધા કૃષ્ણજીને સંદેશ.
 “ મહાનુભાવ !
 પુત્રી જરાસંધની બે
 પિતૃદેશે પધારી,

ને કાઢ્યા પતિ-દનનના હલિદાસ
નિર્જાપિત જરાસંધને... । ”

અટક્યો ફૂલ લગીર,
નિદાળતો કૃષ્ણમુખઅમે,
ખસુ પછી વધો,
” કૃષ્ણજી ! મધુરાસીમતિ .
અમ્બણિત જરાસંધસેનાનો
પેશો મંદ્રશો, ને
વસમા ઘાશે વાદવોના વાસ । ”

અટક્યો ફૂલ
કૃષ્ણ-મુખડે નિદાળતો;
પણુ એ જ શાંતિ હતી,
ને મધુર હતું મનકામણું.
” અટકજી ! સેનાપતિને પાદવો સંદેશ .
કે સળંગ મધુરાની સેનાની
કરે સૌર્ય-સન્નિવહ.
ભલે યુગફાપરની રંગભૂમિએ
કંસવધ-આલેખો ગ્રધડે પાડો,
ને પ્રથમ પ્રવેશે પેખાવ
જરાસંધ સનેર્ગ યુદ્ધદરે । ”

અને... !

(૬૨)

જરાસંધનો ઘેરો

એ પ્રભાત વસથું બાસ્થું
કૃષ્ણની મથુરાનગરીને.

ત્રેનીસ અક્ષૌહિણી સેનાનો સ્થગર
શું બોલશે મથુરાનો બેટ ?

મગધરાજન જરાસ ધનું સૈન્ય
મથુરાએ પશુ“ઈ” ધેરા પાલીને,
ને શુરજેશુરજે મથુરા-સેનાનીએ!
કાંઠેકાંઠે તીરંદાજને મેલીને
મહતી કરતા’તા રક્ષા.

એવે સૂર્ય સ્થો તેજો
ધરતી ધણુધણાવનો કૃષ્ણરથ
શૌર્યના દેનો પદ્મા
ધપનો ભારથો નગરવાસીને
કાટના પલિમદાર લીમળો.

પ્રજ્ઞમતા હતા એને
આયુધો નમાવી સૈનિકો,
ને આયિજતી’તી...
‘અટારીએ બીલી લલના કે
‘જેમ જીત્યો કામલુવારા જની પ્રેમ,
એમ જીતજો કર્મનાગ જની

શૌર્યના રણસંઘામ....! '
 માથે હતો એ જ મોરમુકુટ,
 પણ ન'તાં ભાસતાં મુકુટપિન્ધે
 મધુરનૃત્યનાં આકર્ષણ.
 સપ' દેખીને કાપે મોર
 ને પિન્ધે આવે શૌર્યકંપારી,
 એમ લુહના વાતા પવને
 શૌર્યની ધ્વજા શુ' પિન્ધ
 દેયે દેતું'તું હામ.
 પછી મથુરાના કાટદ્વારપાળે
 હિમાલયા લોહ-ભાગેળ.
 ધમ .. ધમ... ધજાધણી ધરતી,
 ને રથના ઘોડાએ દીધી છલાંગ;
 પણ સતાણ હતી પૂરી
 વિચક્ષણ સારથિકે રાથ.

અને વેગીસો રથ...
 રાત્રસૈન્યને ખાળવા
 શુ' સંચરતો'તો ?

અને..... ?
 અગ્રગાન્ધારી આભે

જેમ ઠમ્બુક મગકે પીગળી
 એમ જગસા ધસેન્ને
 પ્રકટથો કૃષ્ણરથ,
 ને ધમટયાં અશ્વદળ,
 ન્યદળ, ને હરિતદળ,
 પાશદળ સહિ ઘેરવા કૃષ્ણરથ
 બેડી ધૂળ-ડમરાં,
 ને મથુગણુજોયી નિહાળતા
 સોય પતા સોનાનીને
 ભારથો સોય નો ચૂર્ણ
 જાણે કંઠાતો સાદળે
 પથ્ય કેટકેતી વાર રહે ચરણ
 વાદળકાંકથો ?
 ને બગનામણનો વેગીતો રથ
 પતન બનીને આલ્યો—
 શુ વિખેરવા વાદળ ?

એ દસ્ય નિહાળી
 મગધિતજનન જરાસંધ
 મુખડે મલકતા વણા,
 “ કૃષ્ણ ! છાનો વરથો ગોપુત્રે,
 ને સૌ દર્યે જતી પ્રજનાર,

પણુ છૂતવા સંગ્રામ એ
નથી નારીસંગના ખેલ ! ”

અને કરી અદ્દહાસ્ય
બુદ્ધપુત્ર જરાસંધ
બળરામજીને કહેતા વદ્યા,
“ બળિયા દીસતા બાળ !
“ બળ રાજારો તુજ
હું મહાબળિયા સંગે.
જય હાઉં છે કે પરાજય ? ”

...અને સુણાયો જરાસંધને
‘ જય’ની ઘોષણાનો સ્વર
કૂબળુ-બળરામ-ત્રાતનો સંગાથીસો.
પછી એણે....
મોકાપે કયું આક્રમણ.
વરસાવી ઉઘ બાણવર્ષા
સૈન્યે ઘેર્યા થરા બે.

એવે.....?
‘ શા ડૂંગ ’ મનુષ્યનો ટંકાર
રણસંગ્રામે ગળવતો કરી
ડૂબ્યો ઊઝર્યા હનનન...બાણ.

એને એમ...એમ...

રોબિતનો રેલ્વે સાગર.

પછી તારતા મચ્છને

જેમ પકડે મગરમચ્છ,

એમ રહેયો કૂદી બગરામચ્છે

બળે ઝડપે જરાસંધ—

શું બેઠિયોના ખપ્પરે એને હોમવા ?

પછી..... ?

એલાણા જલકે ઘં.

સત્તર વાર મનપરાજન જરાસંધે

ઘેરી મથુરા નગરી,

ને પરાજય પામ્યો એ

કૃષ્ણઘેરી માદરસેનાએ.

પણ... પછી..... ?

બાણકારા વાગતાં તા

જરાસંધના અદારમા ઘેરાના.

એવે મથુરાએ અનુભવ્યો

પ્રચંડ, અણકલ્પ્યો ઘેરાવો

જરાસંધથી મે વધુ બળિયા સત્રનો.

તણુ કરેડની મ્લેચ્છસેના

પડી ત્રિ-ચક્રાવે ઘેરીને

મથુરાનો દુર્ગમ કોટ.

એકતાનું નથી લેશે નામનિશાન
 કે પ્રાણનું ચિંતરે એ કલ્યાણ.
 વળી આધ્યાત્મિક અવરજી
 જોયાં ખાવ છે તુલાનસાગર.
 કમંદુલ રવાં છે.....
 નર્મ આકંબરબરપૂર.
 આદર્શનાં જૂલાલાં છે લદાય !”
 એ મથુરેશ-વેણુલે
 કટારીએ મયો દાઢ
 એક દોષાનિષ્ઠ સેનાધિપતિનો.
 “ પ્રભો ! અશક્ય નથી કાંઈ
 સૌવંના અણુનમ જાણે ! ”

એ વેણુલે...

મરક મરકયા મધુસૂદન.
 “ સેનાની ! સત્ય લાખો છે;
 પશુ મથુરાના સપાઠ પ્રદેશ
 લાયક યુગ્મેન્નનો ! ”
 “ પ્રભો ! લાય છે અનાથસૈન્યનો ! ”
 “ સેનાનીજી ! પેખો છો એવા નથી
 ભારતવર્ષે અનાથેનો લાય,
 પશુ છે અવસ્થ લાય

અનાર્થપ્રકૃતિવાળા રાજનોતો ! ”

“ પ્રભો ! કહેસો, કેણુ...? ”

“ સેનાનીશુ ! હરિતનાપુરે છે

દુષ્ટ સાસન દુર્યોધનનાં;

ને વિધ્યાચળ ને રૂક્ષાચળ મધ્યે ચેદી દેશે

ને નર્મદાતીરે માહિષ્મતીએ વસી

અનાર્થ માનસે છત્રપો છે આર્પાવર્ત,

ને ગૂંચવાણા છે પદ્મનયકે એના.

ભારતવર્ષની પૂર્વે

પોં ફૂકે પોં ફૂટેયનો,

ને બળિયો ભગદત્ત રાજન—

કામરૂપ દેશ જેનો મહાન

છે ઉત્તર દ્વિમાદ્રિથી પૂર્વે થીન લગી—

એના કિરાતોનું સૈન્ય,

ને વિદર્ભરાજનપુત્ર સ્તંભ

છે સંકોવાયા સિશુપાલમહે. ”

કૃષ્ણજી યંબ્યા લગીર

ને પછી વઘા વેણ,

“ શરીશ્વ સેનાનીશુ...!

ભારતવર્ષના અગ્નિકોણેથી

ભય છે મથુરાપ્રદેશે

માહિષ્મતીનો ને ચેદી દેશનો

જ્યાં અનાર્થભાવનાશાસનપ્રિય

રાજન સિદ્ધપાથના છે વચન;
 અને છે મગધરાજ જરાસંધનાં જોર ! =
 " કૃષ્ણ ! જરાસંધના કુદ સાસને
 ઉતારે કૌસલરાજન શરણે
 ને કુંતીભોજ સદા અન્ય રાજને
 ભવમરત બની જરાસંધ-આક્રમણે
 સ્થાપના કરી છે દક્ષિણાયનની. "

એવે પમરવ સુષુપ્તો-
 બળનું બળે પદાર્થ પ્રતીક.

એ હતા બળરામજી.
 એમને આવકાર્યા મથુરેસો,
 એક આસન સાન્નિધ્યે દહનો.
 " પધારો! "
 " કૃષ્ણ ! મહાન છે સંકટ મથુરાપ્રદેસ.
 શાં છે તુજ મંત્રવ્ય હવે ? "
 " જ્ઞાત ! મગધરાજ જરાસંધને
 પરાજ્ય દીધા સઘર વાર,
 છતાં હજી એ...
 બંધુકારા વાગે છે પૂરા

અદારમા જરાસંધધેરાના.
ધેયો છે એણે મથુરાનો કાટ । ”

અને.....?

પ્રસર્યા યુદ્ધવિચારણા-ખંડે
અનિશ્ચિત વિચારના સંમામ.
વિચારણાના સાગર-વમળે
અટવાયાં સેનાધિપતિઓનાં મનડાં
કે ‘ યુદ્ધ ? કે શરણાગતિ ? ’

પણ..... ?

પછી.....પછી.....
યુદ્ધવિચારક સેનાધિપતિઓનાં મનડાં
વાચતાં બાસ્માં મથુરેશને
કે મૂંઝવાયેલી પરિસ્થિતિએથી
એ કાઢે ‘કા’ સાચા મારગડા.
“ ખાત બળરામજી ! ને સેનાધ્યક્ષો !
વિચારણીય છે આ સમય.
કાળમયન સંગે જો
ખેલીશું સમરાંગણ,
ને ઘેરજી જરાસંધ મથુરા,

તો વસમી થશે યાદવોને

વાટ ! ”

“ પ્રભો...! ”

“ પાડી ! કૃપ્ય ! ”

“ માત જાણસમજ ! તુષે...

છે મુજ મંતવ્ય કે

‘ નહિ દાર કે નહિ ચરણાગતિ;

પણ મથુરાના તજવા વાસ ! ’ ”

એ હતું...

યોગેશ્વર કૃપ્યું મંતવ્ય

કર્મ-જીવનને ઉચિત.

અને.....?

મથુરાના યાદવોએ સુરવા

વટકુકમ મથુરેયાના,

ને ધીરે...ધીરે...

ને કમે...કમે...

ઝટની ઝટકબારીએથી

જાના ઝટકયા યાદવે.

એ જાના પ્રવાણ

શું સૌરાષ્ટ્રના લક્ષ્યે હતાં ?

(૬૩)

મુચકુન્દદ્વારા કાળયવનનો નાશ

કાળયવનની મ્હેઞ્છેના
ઘેરીને પડી હતી મથુરા.

અંબાદરંગી ડેરા-તંબૂ પાથર્થ
છત્તુ-છાવણીનાં ઇખતલા'તા પ્રાગલ્ભ્ય .

એવે ઊંચું પ્રજ્ઞાત, ને
મધુરાદુર્મની મરકપારીએથી
સરકતો એકલગથો માનવી
દોઢ એકસેન્દ્રતોએ,
અભિહોષો ભરતો ઝમ.

અનેરી હતી એની પ્રતિભા
સોંદરના સાગરે તરતી.
ચિરે સોખતો'તો મયૂર-મુકુટ,
ને લહેરનાં ચૂંચાઈ
કુંડળઝલકને દેનાં'તાં સાથ.
વદને અભિયાળી આંખ
ઘોરની દેતી'તી પ્રતીતિ,
ને ખીડ્યા ઝોણ એ
છાખવતા'તા મક્કમતાનાં પૂર.
" રચી દશે... ?
કે મહાનથી દશે... ?
કે અતિરચી દશે... ? "

એ અન્યોન્ય ચાલતી ચર્ચા
 પૂઠી કાળચવનકણે,
 ને નિહાળ્યો એને એણે ચે
 તંબૂતો ઊંચકીને ચક.
 “ શી બાળવયે શૌર્યવંતી પ્રતિભા ! ”

એ મનોવેણલે મ્હેચ્છરાજને
 અંગ છૂટી ધડી'ક કંપારી,
 ને ડગમગી દેવાદિંમતની
 ધડી'ક વમળે નૈયા;
 પાણુ રિથરતાએ પછી
 પાશવી જોર ઊમટમાં,
 ને ડગ ભર્ષા' એણે
 ઝહી કરે અલ્પ-શલ્પ
 મનડે કરી નિશ્ચય કે
 ‘ અવસ્ય હશે એ કૃષ્ણ-
 મથુરાના પ્રાણુ—મથુરેશ ! ’

પછી એણે કીધાં
 અહંકારે અદૃહાસ્ય...
 ‘ અવસ્ય...નિઃશંક...
 પરાગમ્ય પેખે છી કૃષ્ણ

નિદાણા મુજ અદળક સેનાનાં ગજ,
 ને તને છે મનુશનમર । ”
 એ મનોમત વિચારે
 પછી સાથ દેના સરદાયને
 પાળ્યા પાછા કાળમવને હદી કે
 “ અમેશા સુધે અમેશો દુ પડે
 મુદ્દ બેલી આપુરિય એનો અંત । ”

અને દૂરથી આવતો એ
 પછી સમીપ એને બારસેલ
 “ શુ આપુધિરિદાણો છે કૃષ્ણ । ”
 એ વદી મનોવેણુ
 આપુધ કે ક્યાં મનેચસતો
 મુદ્દનીતિની રીતિએરીતિએ.

પછી.....
 દીધી એણે દોટ.....
 પશુ ન કલાપો નાસતો,
 એટલે વલો પચનરાજ,
 “ કૃષ્ણ । પદુવંસે નથી સોભારપદ
 મુદ્દેચી પધાપન આત્મા ।

આયુધવિહોણા તુંને નિરખી
મેં યે ફેંક્યાં છે આયુધ..... ! ”

એ કાળવનખોસે
મુખ ફેરવી વચ્ચા કૃષ્ણ,
“ યવનરાજ ! અવસ્થ પાછા પધારી
મહો આયુધ સ્વરક્ષણ કાજ.
પણ કાળની અવધ ? ”

એ અશ્રમર્યા કૃષ્ણ-વેણુસે
આંખવા એને ડા બરતો એ હસ્યો.
“ કૃષ્ણ ! ભાની છે તુજ કૃષ્ણકલા
કે ફેંક્યાં આયુધ મદવા ભાડે
ને તક દઉં નાસવાની તુંને ! ”

અને દીધી દોડ
કાળવનને આંખવા કૃષ્ણ;
પણ બપોરે બાસી,
ને ચાકેલાએ પછી
દોડ મૂકી ઉતારગભાર્યા ડગે.

પણ દર .. દર...

તે સમીપે... કે આવી...

એમ... એમ...

એક પર્વતનાં

ચક્રાણ ચક્રા કૃષ્ણ,

તે દોરવાળો વનસજ;

પણ.....

જૂલની ઝાડીએ કે

પ્રાંતરની આડે સંતાઇ,

કાળપવનને ભટકવો રાખી ભ્રમભૂએ

દર્શન ચુકાવતા કૃષ્ણ

પછી પ્રવેશ્યા પર્વત-ચુકામાં

અને.....

એક યોગી... એક યોગી...

સૌક તાણી સૂતો ચુકાએ...

પારખ્યો યોગેશ્વર કૃષ્ણ

એ યોગીમાં હતા તેમ,

પણ એ હતા અનન્યા રીસેયાં-

એમ ચંદ્રને સર્જનાં તેજ તેમ.

એની દેહમણિ

તપસુચક્રે શી તેજશી હતી.

એના ઝમકતા મુખની ઝમક
હતી આભની વિદ્યુત-ઝમક સમોતરી
પોદયો'તો એ...
ને જીભા'તા મથુરેશ સમીપે
એવે ઢૂંઢનોઢૂંઢતો...
દસ્યમાન થયો ગુફાદારે
કૃષ્ણને કાળચપલ

એણે પારખી

પાણુ .
કહેશો, ક્ષી નિસાલ
પારખની યે યોજેશ્વર કને ?

અને પોદેનાને કૃષ્ણે
ઓઢાડ્યું નિજનું પીળું ઉપવસ્ત્ર,
ને ગુફાના અધકારખૂણે
નપાયા મથુરેશ છાના-
શુ કાળચપલનો
અન્યનિર્મિત સ્થાનવા અંત ?

પછી .
અમેઝાબરી પરંતુગુફાએ
પ્રવેશ્યો એવેઝરતજ,

ને પેખ્યો પોટોતો માનવી.
 " અવશ્ય... નિ.સ દેહ... કૃષ્ણ
 ઝોડીને પીણું પીતાંજર
 સુતો છે મોડ તાણીને ! "

અને કયું" અદ્વૈત
 ચક્રવર્તી કાગળવને,
 પછી સોડ લાગ્યો સુતેલાને
 કયો એવો પદ-પ્રદાર,
 ને જાણ્યો... જાણ્યો એ
 દીર્ઘકાગળો સેવતો નિદા.

એના નયણે એકત્રિત ચપાંતાં
 દીર્ઘનિદાને કારણે
 સમગ્ર અંતર્ગત ઝડર.

એ ઝડરીનાના
 બાપડ્યાં લોચનેથી
 મળવળી અગ્નિજ્વાલા,
 જ્વાલી જાસ્મીનૂત કરતી
 દૃશ્યદોરે ઊભા કાળચક્રને

અને...
 ખાખનો પડ્યો ઢગ.

રાખસંજે રાખ મળી.
શું એ હતો વિશ્વકર્મા ?

અને ધીરે... ધીરે...
મુને ~~કાપરતા~~ મોજેશ્વર કૃષ્ણે
હા હાઈ જામત સમીપ.

એ જાગતાને નયજો
ન હતાં નિદ્રા કે ધેન.
સ્વસ્થ હતો નિહાળતો
રાખતા હોને એ.
પછી ટીકીટીકી જોઈ રહ્યા
એ મધુરી કૃષ્ણમૂર્તિને.
“ મહાનુભાવ ! કેણુ આપ ? ”
“ હું છું કૃષ્ણ..... ! ”
“ કૃ...ષ્ણ..... ? ”
અને છૂટા પાડી નામના અક્ષર
હા હાઈ એણે મુક્ત બહાર
કરની કરી સંગ્રા.
“ શું મુગપત્રો થયો..... ? ”

એ પોટેલાએ જાનીને
જગત નિહાળી પ્રશ્ન્યા કૃષ્ણને,

“ મહાનુભાવ ! કોણ આપ કૃપ્યુ ? ”

“ હું છું મહાનંદન... ! ”

અને વાયા પવન
આમ ને ધરતી ગાંધેથી
કહેતા કે.....
‘ આ છે કૃપ્યુ ! ’
એને... જીવી... જીવી
રમરીરમરી ભૂતકાળ
એ વધો કૃપ્યુજને સંબોધતો,
“ મૃત્યુ-સૌંદર્યના આદર્શ પ્રતીક !
ભાગ્યવાન લેખુ’ છું મુને
મુજ પરમસૌંદર્યદર્શને.
માંધાતારાજનપુત્ર હું.
મુચકુંદ મુજ નામ
હિમાલિ-જિતરે છે પૃથ્વીએ સ્વર્ગે ! ”

અને હસ્યો મુચકુંદ.
“ મહાનુભાવ ! નહિ એ સ્વર્ગલોક
જલ્દ પૃથ્વીએ સ્વર્ગલોક;
ને એનો ધ્વજાજન
ઘેરાયો અસુર-માનવીના ત્રાસે.
એણે માત્રા મુજ સાથ

પરાત્ત કરવા કુષ્ટોને
 ને મેં એ લીધા
 બહુ વર્ષો લગી,
 ને પરાજિત કર્યા સત્તુને
 શ્રમ ને ઉગમરા વેદીને । ”

અટક્યો મુચ્ચકુદ, ને
 એ અટકતાને ઉત્તેજિત કરતા
 વેણ વઘા મથુરેશ,
 ‘ પછી ? મુચ્ચકુદરાગન । ’
 ‘ કૃષ્ણજી ! પછી મેં યાચી
 મુજ શ્રમની વિભાતિ
 ને હિમાદ્રિના કે ઉચ્ચ શિખરેથી
 ઓપધિ એમણે આણી
 એ લીધી મેં
 ન નાધી નિત દીર્ઘકાળની
 પણ દવે
 નાગૃતિએ
 મહાભાવ ! દાખવશે મુજ
 શાંતિ જીવનકમણ ? ’
 “ મુચ્ચકુદરાગન ।
 કર્મ-સાગરે ખેત્યા ખેત

પણ.....

ચિત્તનૃત્તિનિરોધઃ યોગઃ ।

એના કાંસા ગ્રાસે છે.

પરબદ્ધ પર કરે એકામ ચિત્ત,

મધેભાદન પર્વતે મંચરે,

ને બહરિકાથમે સાધે

સંસારશ્વનની નિઠ્ઠનિઠાનિએ

યોગ .. પરમ યોગ । ”

એ દૃષ્ટ્યનેલુલે

દારય સમે સર્પા વેણુ,

“ મહાનુભાવ ! ન પ્રાપ્તય સસારે પસીને
શાંતિ ? ”

“ મુચકુંઠા ! અવશ્ય પ્રાપ્તય.

પણ છે યોગાનુયોગ.

પ્રાપ્તય જોઈયો કર્મસંસારે.

પણ આપનાં છે નિર્માણ

વિરક્તસંસારયોગનાં ! ”

અને પર્વત-ગ્રુહા બહાર

એણે કમ સર્પા

જાણે દીક્ષા પામેન નવો યોગી

સંચરતો હિમાલયી યોગલક્ષ્મી !

(૬૪)

અઢારમી વારનો જરાસંધ ઘેરો
દ્વારિકા-ગમન

મરાણી કાળવન,
તે સરદારવિઠે પૂી મેના

અહીં સામનાએ નાહી.
પણી મથુરાએ પ્રવેદી કૃષ્ણે
ચિકસ્ત દીધી મનેનૃસૈન્યને.

એવે.....?

સપ્તસત્તર વાર પરાજિત
જરાસ પે પાલ્યો પંચે
ત્રેવીસ અદ્વિતીયી સેના જાભાવીને,
સામે જ વિપરીત હતી
પરિસ્થિતિ મથુરાનગરીની.
પણી મથુરાએ કૃષ્ણે
ખાત ખજાસમજી સંગે
મથુરાદુર્ગના છાડ્યા સીમાત.

અને નાહી...

દર...દર...જેણે
પૂઠ પકડતા જરાસ ધણી બચવા.
ને એમ...એમ...
કૃષ્ણ ને બાળસમજી

પ્રવર્ષણ પર્વતે ચડ્યા.
પછી બહુ શોધ્યા જસસ ધે;
પણ ભાળ સાગથી એની
ભાસી મહા વસમી.
પછી શોધ્યા મારગડા
કે ' જલાવો પ્રવર્ષણનો
જાંચો અને નાનો પહાડ ! '

અને.....

, ધગ... ધગ... ધગ... ધગ...
બજૂરી અગ્નિજ્વાલા.
વૃક્ષેથી જિડ્યાં પખી,
હલકાં ત્વરાએ નારખાં,
તે બળ્યા નાગ, વીંછી વગેરે
નિઝ ગતિની સ્વાભાવિક મંદતાએ.

એવે...?

યોગેશ્વર કૃષ્ણ.....
સંમમ હરી બળરામ બ્રાતે,

વાપુ પરન્થ સાધ્યા માનુસે
 અકષ કરી દેહનો જાર,
 પ્રાપ્તિયામે કર્પા ઉદ્ધવન,
 પટાવી જગસંધ-સંન્ય-વેરાનો
 સપિમા-સિદ્ધિને બળ,
 એ યોગેશ્વર કૃષ્ણને
 ગદાદશાંતાં આર્પાવને
 અનાયવાદી માનસ
 એવીને રાગરમતની મેતરજ
 ધર્મની રચાવના અયે.

પછી એમણે.....
 થાહ લીધી સૌગંધની કે
 ધરતીને સ્થગર-આરે પેાતે
 અનાયવાદી માનસ સામે માડિ
 ધર્મધર્મ કર્મના મોગ્યા.

અને.....
 સૌશ્ચરને સ્થગર-આરે

એ હતી દ્વારિકાનગરી
 શિવપક્ષાનુ સત્ત્વ જાણે
 ધરતીએ તમ્બુ મૂક્યું તું
 વિશાનશિલ્પી રિશ્વકર્માએ.
 એ નગરીના મહાનયના
 જાયાજાયા મિનારા
 આભપરીઓ સ ગે કરતાંતા વાત,
 ને ખૂનતા ઝંખાડા
 કહેતાંતા કે ' ખૂલો . ખૂલો
 નગરની સુદર નારીઓ !
 આજ પધારે છે પરમ નર
 મથુરેશ મગી દ્વારિકેશ જનના । '

અને બધું સરણાઈ,
 નગારે પડી ઘડી,
 ઝનર, મુદમ ને વેણુ નગ્ન્યા,
 ને નિશાન-ક કાના થયા દૃશ્ય !
 એ હતું કૃષ્ણજનુ સામેયુ.
 રેલાતાંતા સરણાઈ-બેરીઓ
 સરીના મધુરા સ ગીત,
 ને ગીતકા ગાતીંતી

હારિકાની સૌ દર્પમયી લલનાઓ.

અને રાજકુમારી સુમદ્રાએ
 ઘિરે મહીને કનકકલસ
 વીરાને વધાવના મય્યાં અ,
 પડી સપ્ત વાર ઘિરે ધુમાળી
 ઝરી મહી ચૂદીના છેડે,
 ને આશીર્વાચન પુરોહિત વણા
 પછી હેતમૂર્તિ સાં માતાએ
 બહેનડીમણા કનકકલસે
 ખણખણની સોનલ મહેર,
 ને હારિકા-રાજમહેલે
 બહેનીએ વધ બધે માત
 શતશઘપૂર્વાં અમરખડીવડે
 ને સોનલા ને રૂપના કૂંપડે
 ને અ મુનિના દયાકા ફેડોને
 ઓવારણા લીધા બહેની મુખપત્રએ
 “માત ! બારત જાત્રે !”
 “બહેની ! તુજ આશિષ
 બારતે ચે કરાવશે મહા બારત !”

ધોગેશ્વર કૃષ્ણ “મથુરેશ”માં આવેલ રાસના ઢાળ

રાસ	પૃષ્ઠ	ઢાળ
અરધૂમે ધમ...ધમ...વઘેાણું રે	૪૮૨	અપાઢી રાવના
મી અમિ રે ભતવારા ત્રોડુલ ગામના	૪૬૩	સખી કાટો વાગ્યો રે
મી નેહને જૂલથે જૂલી	૫૦૦	સખી રાવણને ફેલડે ફૂલી
મી ઉદવજી અાગ્યા રા'દેશડે	૫૦૧	પૂર્ણિમા પાછી ભગ્યા રે
વિધવધની એ વહુરાણી હતી	૫૨૦	પાંખ ઝડલા પંખીની
ક ધકીક રોકે બહેની	૫૪૨	ઝાડ બહેની ઝાડ

मथुरेश

जड़ी शुद्धि

पान	क्षीरी	अशुद्ध	शुद्ध
४२५	१३	परीक्ष	प्रोक्ष
४६५	७	पुरुषस्थाते	पुरुषख्याते
" "	१५	संस्कारशोषोऽन्यः ॥	संस्कारशोषोऽन्यः
५२३	२	आन हने	आन हमा
"	१०	का चेवान्यात्	काद्येवान्यात्
५७३	१८	अ धडाभरी	अ धडाभरी